

24.01.2025

Riigikaitseseeduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seeduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1 Sisukokkuvõte

Muutunud julgeolekuolukorra tõttu on eluliselt oluline kindlustada Eesti sõjalise kaitse vundamenti, mis koosneb ennustatavast eskalatsiooniredelist, selgest juhtimisstruktuurist, kokkuharjutanud reservväest ja initsiatiivil põhinevast realistlikust planeerimisest, mida toetab praegune riigikaitse rollijaotus. Et riigi sõjalise kaitse vundament oleks tugev ega killustuks, tehakse õigusaktides vajalikud muudatused, millega seatakse õiguslikud raamid riigi edukaks kaitsmiseks.

Eelnõuga muudetakse riigikaitseseedust (edaspidi *RiKS*), avaliku teenistuse seadust (edaspidi *ATS*), hädaolukorra seadust (edaspidi *HOS*), Kaitseväe korralduse seadust (edaspidi *KKS*), kaitseväeteenistuse seadust (edaspidi *KVTS*), raudteeseadust (edaspidi *RdtS*), riigihangete seadust (edaspidi *RHS*), sadamaseadust (edaspidi *SadS*) ja töölepingu seadust (edaspidi *TLS*), lähtudes järgmistest aspektidest:

- Kaitsevägi peab saama arvestada riigi sõjalisel kaitsmisel selleks ette nähtud kokkuharjutanud reservarmeeaga. See tähendab ühelt poolt seda, et iga okas loeb, ja teisalt seda, et senine riigikaitse töökoostuse regulatsioon vajab reformimist. Praeguseks on nende isikute hulk, kes on vabastatud lisaõppekogunemisest ja sõjaaja ametikoha ülesannete täitmisest riigikaitse töökoostuse tõttu, kasvanud määral, mis võib hakata pärssima sõjaaja üksuste isikkoosseisu mehitamist. Reservarmee löögijõu tugevdamiseks tehakse vajalikud muudatused RiKSis, KVTSis, ATSi ja TLSis.
- Peale isikkoosseisu vajab Kaitsevägi sõjaks vahetult valmistumisel ehk kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal teatud piiravaid meetmeid ja korralduste andmise õigust nii, nagu HOSis on sätestatud asjakohased pädevused ja õigused hädaolukorda lahendavale asutusele. Samuti on vaja täpsustada Kaitseväe jõu kasutamise regulatsiooni. Vajalikud muudatused tehakse RiKSis ja KKSis.
- Eesti õiguskord peab arvestama ka Kaitseväe vajadusega kalduda sõja ajal kõrvale rahuajaks mõeldud õigusaktidest. Sõda on kiiresti muutuv ja etteaimamatu olukord, kus kaalul on riigi säilimine ning on vaja kasutada riigikaitse abinõusid, millega ei ole rahuaja õigusloomes arvestatud. Põhiseadusest tulenev riigi iseseisvuse ja sõltumatuse kaitsmise kohustus peab olema reegel ning seaduses on sätestatud vaid teatud erandid, mida riik ei tohi isegi riigi iseseisvuse ja sõltumatuse tagamisel teha. Selleks on eelkõige *ius cogens*'i ja humanitaarõiguse normide järgimine. Asjakohane muudatus tehakse RiKSis.
- Kollektiivkaitse tõhusaks rakendamiseks tuleb olukorras, kus liitlasvägede siirmine on möödapääsmatu, tagada operatiivne üksuste vastuvõtmine ja liigutamine. Selline

vägede siirmine toob ajutiselt kaasa piirangud sadamates ja raudteel ning sellest lähtudes täpsustatakse asjakohast regulatsiooni SadSis ja RdtSis.

- Eesti kindlustab sõjalise kaitse vundamenti lisaks kollektiivkaitsesele ka laiemalt Euroopas. See tähendab, et Eesti sõjaline kaitsmine algab Ukrainast. Eesti on andnud Ukrainale sõjalist abi ja see abi, mis on tänu poliitilisele tahtele realiseerunud, tuleb sätestada ka seaduses. Asjakohane muudatus tehakse RiKSis ning RHS-is.
- Eelnõuga kaasajastatakse ka RiKS andmekogude peatükki.

1.2 Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi õigusosakonna ja kaitsevalmiduse osakonna ametnikud koostöös Kaitseressursside Ameti (edaspidi *KRA*) ja Kaitseväega. Eelnõu koostamise eest vastutab õigusosakonna juhataja Kristel Urke (kristel.urke@kaitseministeerium.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele vanemtoimetaja Helen Noormägi.

1.3 Märkused

Eelnõuga muudetakse järgmisi seadusi:

- riigikaitseseadus (RT I, 14.03.2023, 31);
- avaliku teenistuse seadus (RT I, 02.05.2024, 21);
- Kaitseväe korralduse seadus (RT I, 21.06.2024, 14);
- kaitseväeteenistuse seadus (RT I, 20.02.2024, 5);
- raudteeseadus (RT I, 08.10.2024, 16);
- riigihangete seadus (RT I, 07.06.2024, 11);
- töölepingu seadus (RT I, 02.05.2024, 28).

Eelnõule ei ole koostatud väljatöötamiskavatsust, sest eelnõu menetlemine on põhjendatult kiireloomuline. Osaliselt on eelnõus kajastatud küsimusi käsitletud tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu väljatöötamise ja koostamise käigus. Praegusel juhul on tegemist riigikaitset reguleeriva seaduse muutmisega: kehtivas riigikaitse seaduses tehakse seoses muutunud julgeolekuolukorraga vajalikud marginaalsed muudatused.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vaja Riigikogu koosseisu hääلteenamust.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu eesmärk on kindlustada riigi sõjaliseks kaitsmiseks vundament, mis võimaldaks Ukraina sõja õpituvastustest lähtudes rakendada kõiki õigusriigile kohaseid ja riigi kaitsmiseks vajalikke abinõusid olenevalt olukorra tõsidusest.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kümnest paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse RiKSi.

Eelnõu § 1 punktiga 1 täiendatakse RiKSi §-ga 9¹.

RiKS §-s 9 on sätestatud kõrgendatud kaitsevalmiduse ja sõjaseisukorra juhtimise üldnorm. Kõrgendatud kaitsevalmidust juhib peaminister. Teatud juhtimispädevus on ka Vabariigi Valitsusel, Kaitseväe juhatajal ning siseministril ja kaitseministril. Üldnormi kohaselt saab Kaitseväe juhataja anda kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal kaitseväevälistele subjektidele haldusakte ja sõjaseisukorra ajal korraldusi. Kaitseväe juhatajal puudub kehtiva õiguse kohaselt õigus anda kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal kaitseväevälistele subjektidele korraldusi, mis on vältimatult vajalikud riigi julgeolekut ähvardava ohu ennetamiseks või tõrjumiseks või riigi sõjaliseks kaitsmiseks või vahetult selle ettevalmistamiseks. Selline haldusorgani korralduste andmise õigus on näiteks HOS § 14 lõike 4¹ alusel hädaolukorda lahendaval asutusel ilma Vabariigi Valitsuse volitusega. Olenemata sellest, et hädaolukorda ei kinnita ega kuuluta välja Riigikogu, on ikkagi hädaolukorda lahendavale asutusele kui haldusorganile vahetute korralduste andmise õigust peetud põhjendatuks. Samast loogikast tuleb lähtuda ka riigikaitse valdkonnas. Kõrgendatud kaitsevalmidus, mobilisatsioon, demobilisatsioon ja sõjaseisukord on olenevalt eskalatsioonitasemetest riigikaitseisundid, mis oma olemuselt on riigi säilimise seisukohalt eksistentsiaalsemad kui hädaolukord, ning lähtudes asjaolust, et kõrgendatud kaitsevalmiduse peab heaks kiitma Riigikogu ning ka mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ja sõjaseisukorra peab välja kuulutama Riigikogu, siis sätestatakse eelnõukohase õigusriigile kohane instrument ehk korralduste andmise õigus erinevates riigikaitseisundites ka Kaitseväele (§ 9¹ lõige 1).

Korralduste andmine on muudatuse kohaselt rangelt piiritletud ja korralduste andmisel tuleb korralduste andjal hinnata, kas korraldust on üldse võimalik täita. Korraldust saab anda juhul, kui see on vältimatult vajalik riigi julgeolekut ähvardava vahetu ohu ennetamiseks või tõrjumiseks. Näiteks saab Kaitseväge kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal anda korralduste kohaliku omavalitsuse üksusele või Transpordiametile ühistranspordi ümberkorraldamiseks, kui on vaja tagada üksuste takistamatu liikumine või tõkestada ja tõrjuda ohtu.

Kaitseväge poolt korralduste andmise otsustab Kaitseväge juhataja oma asutuse siseselt. Seda saab teha Kaitseväge juhataja ise või volitada selle õiguse asutusesise haldusaktiga Kaitseväes tegevteenistuses olevale tegevteenistujale või teenistuses olevale ametnikule.

Eelnõukohase § 9¹ lõikega 2 täpsustatakse Kaitseväge poolt korralduste andmise toimingut ja vormi. Samuti sätestatakse korralduste täitmise viis ja aeg. Kaitseväge võib möödapääsmatul juhul anda korralduse, et täidesaatva riigivõimu asutus, kohaliku omavalitsuse üksus või muu avaliku võimu kandja annaks välja oma pädevuse piires olevaid haldusakte või teeks oma pädevuse piires olevaid toiminguid. Samuti sätestatakse õigus anda korraldus nimetatud subjektidele selleks, et nad peataksid mõne toimingut osaliselt või täielikult. Lisaks võib osutada vajalikuks mõne haldusakti osaliseks või täielikuks kehtetuks tunnistamiseks või halduslepingu kehtetuks tunnistamiseks või seaduse või seaduse alusel kehtestatud kohustuse muul viisil täitmiseks.

Eelnevalt toodud näite varal saab Transpordiamet või kohaliku omavalitsuse üksus anda haldusakti ühistranspordi liikluse ümberkorraldamiseks või anda korralduse kohalike teetööde ajutiseks peatamiseks. Tingimusena sätestatakse, et kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal antud korraldus tuleb täita viivitamatult, kui korralduse andnud isik ei ole määranud teistsugust tähtaega.

Kuna korralduse täitmine võib teatud manöövrite tegemisel osutada ülioluliseks, siis sätestatakse kohustus, et korraldus tuleb täita viivitamata. Olukorras, kus korralduse täitmine sõltub konkreetsetest asjaoludest, on sätestatud võimalus, et kui korralduse andja kehtestab korralduse täitmiseks tähtaja, siis tuleb korraldus selle tähtaja jooksul täita. Selliselt antud korraldusele ei kohaldata haldusmenetluse seadust. Näiteks ei pea haldusorgan korralduse andmisel järgima haldusmenetluse seaduses sätestatud tavapäraseid tähtaegu ega kohaldama ärakuulamist ega võimaldama tavapärasel korras selle vaidlustamist. Lisaks sätestatakse eelnõuga, et kui käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud korraldus on jäetud tähtpäevaks täitmata, võib korralduse andja kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni või sõjaseisukorra ajal täita enda antud korralduse selle saaja nimel ise järgmiselt:

- 1) andes haldusakti, sõlmides halduslepingu või tehes toimingut;
- 2) muutes haldusakti või halduslepingut;
- 3) lõpetades toimingut tegemise või tagades toimingut tegemisest hoidumise;
- 4) tunnistades haldusakti või halduslepingu osaliselt või täielikult kehtetuks;
- 5) peatades haldusakti või halduslepingu kehtivuse või toimingut tegemise;
- 6) täites seaduses või seaduse alusel kehtestatud kohustuse muul viisil.

Eelnõu § 1 punktiga 2 täpsustatakse piirava meetme haldusakti kehtivust kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal. See tähendab, et kui näiteks piirava meetme haldusakt antakse kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal ja see on näiteks kohane ka sõjaseisukorra ajal, siis ei muutu see haldusakt kehtetuks kõrgendatud kaitsevalmiduse lõppemisel, vaid kehtib ka sõjaseisukorra ajal ilma sama piirava meetme haldusakti andmata. Sätte eesmärk on vältida liigset bürokraatiat, mis kriitilisel hetkel võib osutada ebamõistlikuks takistuseks.

Eelnõu § 1 punktiga 3 sätestatakse üldnorm õigusaktide kohaldamiseks ja rakendamiseks kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ajal. Eelnõuga piiritletakse konkreetsed valdkonnad, mille puhul võib Kaitsevägi kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ajal kalduda seaduse alusel kehtestatud õigusaktidest kõrvale. Selle muudatusega ei looda uut õigust, sest kehtiva RiKSi kohaselt on Kaitseväl õigus jätta täitmata igasugused määrused ja haldusaktid, olenemata sellest, millist valdkonda need reguleerivad. Eelnõuga piiritletakse täpsemad valdkonnad, millest selliseid möödapääsmatuid kõrvalekaldumisi võib teha.

Eelnõu kohaselt võib Kaitsevägi kalduda kõrvale järgmiste määruste, korralduste, otsuste või käskkirjadega kehtestatud normide täitmisest: 1) relvade ning lahing- ja laskemoona käitlemist reguleerivad õigusnormid; 2) ehitamist, ehitist ja selle osa ning ehitise kasutamist reguleerivad õigusnormid; 3) liikluse korraldamist ja liikluses osalemist reguleerivad õigusnormid; 4) dokumentide vorminõuded ja vormistamist reguleerivad menetlusnormid; 5) looduskaitse

ja -ressursside kasutamist reguleerivad õigusnormid ning 6) avalik-õiguslikke lubasid, heakskiite ja nõusolekuid käsitlevad õigusnormid.

Teiste valdkondade seaduse alusel antud õigusnormid võib jätta täitmata, kui see on vältimatult vajalik riigi sõjaliseks kaitseks. Riigisaladust ja salastatud välisteavet puudutavate normide täitmata jätmist eelnõuga ette ei nähta. Vajalikud erisused tuleb sätestada asjaomastes riigisaladust ja salastatud välisteavet reguleerivates õigusaktides.

Sättes sisaldub avatud loetelu valdkondadest, mida kõnealuste õigusaktidega reguleeritakse. Sättes on nimetatud valdkonnad, milles on tavaolukorra reguleerimiseks kehtestatud nõuetest kõrvale kaldumine kõige tõenäolisem. Kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal võib olla vaja lahendada väga erinevaid probleeme, millega regulatsiooni kehtestamisel ei ole arvestatud. Kõiki neid olukordi ei ole võimalik ette näha ning seetõttu ei saa ka ammendavat loetelu kehtestada. Tüüpjuhud, milles on suure tõenäosusega vaja mõnest kehtivast normist kõrvale kalduda, on järgmised:

1) relvade, lõhkematerjali ning lahing- ja laskemoona käitlemist reguleerivad õigusnormid. Kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal võib olla edasilükkamatult vajalik transportida ning hoiustada senisest tunduvalt suuremas mahus, kogustes ja tingimustes relvi ning lahing- ja laskemoona. Näiteks on kiiresti vaja hajutada relvi, lahing- ja laskemoona, mille hoiustamise tingimused ei vasta rahuaegsetele standarditele, kuid mille tulemusel on võimalik päästa riigi sõjaliseks kaitseks vältimatult vajalikku varustust. Samuti peab teave relvade, laske- ja lahingumoon transpordi ja paigutuse kohta olema salajane, mistõttu ei ole võimalik teha tavaolukorras ettenähtud teavitusi ega kooskõlastusi. Kui relvad ning lahing- ja laskemoon lahingutegevuse käigus hävivad on neid vaja suurtes kogustes juurde hankida või toota ning sellisel juhul ei ole võimalik järgida ette nähtud käitlemisnõudeid. Lahingutegevuse käigus on vaja ka lõhkematerjali käidelda tavapärasest tunduvalt suuremas koguses ning rahuaegsetest tingimustest erinevalt;

2) ehitist ja selle osa ning ehitise kasutamist reguleerivad õigusnormid. Kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal võib olla vaja võtta ehitisi kasutusele teisel eesmärgil, kui on ehitisele määratud kasutusotstarve (nt spordisaali kasutamine haiglana, tsiviilhoonete kasutamine sõdurite ühiselamuna). Samuti võib olla vaja ületada ehitise projekteerimisel arvestatud ning ehitus- ja kasutusloa väljastamisel lubatud maksimaalset kasutajate hulka (nt koondada mitme kooli või lasteaia lapsed ühe asutuse ruumidesse). Samuti võib olla vaja kiireloomuliselt ehitada, rekonstrueerida või lammutada ehitist, mis on vajalik riigi sõjaliseks kaitseks või mis takistab riigi sõjalist kaitset. Kaitserajatiste ehitamisel või riigikaitseks vajalike vahendite hoiustamisel võib samuti olla vaja sätestatud regulatsioonist teatud ulatuses kõrvale kalduda (nt naftasaaduste hoidla kasutamise kohta detailse dokumentatsiooni omamise regulatsioon);

3) liikluse korraldamist ja liikluses osalemist reguleerivad õigusnormid. Manöövrite tegemisel on vaja kalduda kõrvale silla või muu teosa kandevõime normidest või üldiselt teedele esitatud nõuetest. Samuti võib olla vaja kasutada erateed ilma omanikult luba küsimata. Manöövrite tegemisel võib olla vaja eirata tee omaniku või valdaja paigaldatud liikluskorraldusvahendeid (nt sõita ühesuunalisel teel vastassuunas). Samuti ei pruugi olla võimalik täita kõiki sõidukitele, sealhulgas Kaitseväe sõidukitele, ning sõitjate vedamiseks kehtestatud norme (nt on sõitjate

veoks kohandatud veoautode puhul sätestatud seljatoe kõrgus istelavatsist, mis peab olema vähemalt 500 mm);

4) dokumentide vorminõuded ja vormistamist reguleerivad menetlusnormid. Kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal võib olla vaja koostada dokumente ilma tavapärasest asjaajamiskorraga kehtestatud kooskõlastuste protseduuri läbimata. Samuti võib olla vaja koostada dokument muu kui tavaolukorras kasutamiseks kehtestatud dokumendivormingu kohaselt. Tuleb arvestada, et volitust saab kohaldada üksnes erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra lahendamiseks ning sellega seotud menetsustoiminguteks. Nii ei saa selle volituse alusel jätta Kaitsevägi või kaitsevaelane lihtsalt erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra kehtivuse ajal järgimata näiteks asjaõiguslike tehingute või testamendi vorminõudeid, mis ei ole kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ega sõjaseisukorraga seotud;

5) looduskaitse ja -ressursside kasutamist reguleerivad õigusnormid. Kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal võib olla vaja kasutada loodusressursse või looduskaitse all olevat ala riigi kaitsmiseks. Nii võib olla vaja pesitsusperioodil langetada metsa, kaevata looduskaitsealal kaevikuid, võtta looduskaitse all olevast veekogust vett või läbida looduskaitse all olevat veekogu sõidukiga, isegi kui selle tõttu saab kahjustada looduskaitse all olev looma-, taime- või putukaliik;

6) avalik-õiguslikke lubasid, heakskiite ja nõusolekuid käsitlevad õigusnormid. Kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal võib olla vaja teha tegevusi, mille tegemiseks on tavaolukorras kehtestatud loakohustus. Loakohustus võib olla majandustegevuses osalemiseks (tegevusload), kutsealal tegutsemiseks (registreeringud), aine käitlemiseks (käitlusload) ja ressursi kasutamiseks (kaevandus- ja muud ressursi kasutamise load). Näiteks võib olla kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal vaja kaevandada liiva, kruusa või kujundada ümber maastikku, paisutada vett või lõhkuda tamm, et takistada vaenlase liikumist või liikuda ise läbi loodusliku tõkke (jõgi);

7) lisaks nähakse eelnõuga ette võimalus kalduda kõrvale muid valdkondi reguleerivatest määrustest, korraldustest ja muudest sarnastest haldusaktidest. Sellised normid võivad olla näiteks tollideklaratsioonid või muud määrusega sätestatud tolliformaalsused, mida vahetult riigi sõjaliseks kaitseks ettevalmistamisel ja liitlaste vastuvõtmisel kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal ei ole mõistlikest pingutustest lähtudes võimalik täita või järgida.

Eelnõukohase § 10³ lõigetega 2 ja 3 sätestatakse meetme rakendamise olulise tingimusena proportsionaalsuse ning isikute ohutuse tagamise nõue. Seega peab Kaitsevägi iga kord hindama, kas näiteks relvade käitlemise nõuetest kõrvalekaldumine on riigi sõjalise kaitse eesmärgi saavutamiseks selles konkreetses olukorras proportsionaalne ja eesmärgipärane, ning abinõu rakendamisel tuleb tagada isikute ohutus.

Eelnõu § 1 punktidega 4–6 täpsustatakse Kaitseväge pädevust kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal ja lisatakse kõrgendatud kaitsevalmiduse juhtimise sättesse Kaitseväge korralduse andmise õigus. Kui eelnõu § 1 punktide 1 ja 2 muudatused olid seotud riigikaitseorganisatsioonide juhtimispädevuse üldnormi täiendamisega ning korralduse andmise vormi ja täitmise viisiga, siis nimetatud punktides määratletakse konkreetses riigikaitseorganisatsioonis ehk kõrgendatud kaitsevalmiduses erinorm Kaitseväge poolt korralduse andmiseks.

Eelnõu § 1 punktiga 7 reguleeritakse sõjaseisukorra ajal Kaitseväge isikkoosseisu suuruse ja Kaitseväge üksuste osaluse otsustamist. Kehtiva RiKSi järgi on nii, et kui enne sõjaseisukorra väljakuulutamist määrab Vabariigi Valitsus sõjalisse kaitseesse vaid osa ressursist ja seejärel kuulutatakse välja sõjaseisukord, siis reservi jäänud osa hõlmamine on reguleerimata. Eelnõu § 1 punktiga 8 nähakse ette reservi jäänud osa isikkoosseisu hõlmamise regulatsioon, andes otsustusõiguse Kaitseväge juhatajale.

Eelnõu § 1 punktidega 8 ja 9 täiendatakse RiKS § 18, mis reguleerib Vabariigi Valitsuse, peaministri, sisejulgeoleku tagamise valdkonna eest vastutava ministri ja Kaitseväge juhataja pädevust sõjaseisukorra ajal.

Punktiga 9 lisatakse pädeva haldusorganina Kaitsevägi ja seetõttu muudetakse RiKS § 18 pealkirja.

Punktiga 10 muudetakse RiKS § 18 lõiget 4 ja paragrahvi täiendatakse lõigetega 5–9. Muudatus hõlmab Kaitseväge juhataja ja Kaitseväge pädevuste erinevusi sõjaseisukorra ajal. Eelnõuga tuuakse sisse Kaitseväge pädevus sõjaseisukorra ajal kaitseväeväliste subjektide suhtes ehk halduseväliste subjektide suhtes ning õigus kalduda kõrvale seaduses sätestatud normidest.

Lisatava lõike 6 kohaselt antakse Kaitsevägele õigus sõjaseisukorra ajal kalduda kõrvale teatud valdkondi reguleerivatest seadustes sätestatud õigusnormidest. Need valdkonnad on täpsemalt lahti seletatud käesoleva seletuskirja eelnõu § 1 punkti 4 selgituste juures. Seaduses sätestatud nõuetest kõrvalekaldumist on lubatud näiteks liiklusseaduse § 84 liiklusjärelvalve tagamiseks ja muude avaliku võimu ülesannete täitmiseks. Seaduses sätestatud õigusnormidest kõrvalekaldumine on pigem erandlik ja üldjuhul tuleb kehtivaid õigusnorme järgida ka avaliku võimu teostamisel (seaduslikkuse põhimõte). Seaduslikkuse põhimõte on riigiõiguse põhimõttena põhiseaduse §-de 3 ja § 13 kohaselt avalikule võimule siduv ning seadused kaitsevad igaühte muu hulgas riigivõimu omavoli eest. Ükski põhiseaduse põhimõte ega -õigus ei ole piiramatu, vaid seda tuleb vajaduse korral piirata muu põhiseadusliku õigushüve tagamiseks. Nii on ka riigikaitseks ehk riigi iseseisvuse ja sõltumatuse säilitamiseks võimalik ja vajalik piirata teatud juhtudel seaduslikkuse ja seadusliku aluse põhimõtet. Riigi sõjalise kaitse valdkonnas on olukordi, kus seaduses sätestatud õigusnorme täites ei ole võimalik riigi iseseisvust ja sõltumatust kaitsta. Need on eelkõige olukorrad, mis ei ole ettenähtavad vastase tegevuse tõttu, tehnika arengu või uute taktikate tõttu või muudel uutel või kiiresti muutuvatel asjaoludel. Riigi iseseisvuse ja sõltumatuse säilimine on ülekaalukas avalik hüve, mille kaitseks tuleb kasutusele võtta seaduses sätestamata meede või kohaldada õigusnormis reguleeritud erineval moel ning erinevas ulatuses. Nii nagu ei ole ilmselgelt võimalik sõjaajal ette näha kõiki piiravaid meetmeid ammendava loeteluna, ei ole võimalik ette näha ka kõikides eriseadustes rahuaja normidest erinevat regulatsiooni sätte täpsusega, mistõttu sätestatakse seadusest kõrvalekaldumise volitus.

Seadused on koostatud tavaolukorda arvestades. Eelnõu koostamisel on kaalutud ka seda, et lisada eriseaduste kohaldamisala sätetesse erand, et seadust ei kohaldata sõjaseisukorra ajal või agressiooni tõrjumisega seotud kriisiolukorra lahendamisel. Nii ulatuslik erand oleks eemaldanud kogu Kaitseväge sõjalise riigikaitse tegevuse teatud seaduste kohaldamisalast ning

oleks tekitanud seega õiguslünka. Õigusselguse huvides loobuti seaduste kohaldamisala välistusest ja piirduti volituse andmisega otsustada konkreetsetel juhtudel seaduse täitmata jätmise.

Seaduse täitmata jätmise on üksikjuhtumi otsustus, mida tuleb õiguslikult käsitleda koos sellega seotud meetme kohaldamisega. Seaduse täitmata jätmise otsustus toob kaasa selle, et meede, milleks puudus õiguslik alus või mis oli keelatud, on riigi sõjalisel kaitsmisel lubatud niivõrd, kui see on iseseisvuse ja sõltumatuse säilitamiseks hädavajalik.

Lisatavates lõigetes 7–9 täpsustatakse lisapõhimõtteid, mida tuleb arvesse võtta, kui on vaja rakendada avaliku võimu volitust jätta seaduses või seaduse alusel kehtestatud norm täitmata. Ka lahingutegevuse käigus või sõjaseisukorra ajal ei tegutse riik väljaspool õiguskorda. Õiguskorra põhialusena kehtivad põhiseaduse ja välislepingute normid niivõrd, kui see on sõjaseisukorra lahendamisel võimalik. Põhiseaduses määratud riigiorganid jätkavad neile põhiseaduse ja välislepingutega pandud ülesannete täitmist ka Kaitseväe suhtes sõjaseisukorra ajal niivõrd, kui see on sõjaseisukorra lahendamist arvestades võimalik. Sealjuures on oluline arvestada, et rahvusvahelise humanitaarõiguse normid kehtivad ka lahingutegevuse käigus ja sõjaseisukorra ajal, sest need normid on kehtestatud just nende olukordade lahendamiseks.

Eelnõu § 1 punktidega 10 ja 11 sätestatakse, et lisaks kõrgendatud kaitsevalmidusele võib ka mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ajal jätta täitmata seaduse alusel kehtestatud õigusnormid eelnõukohase § 10³ lõigetes 1–7 nimetatud valdkondades. Seda ainult juhul, kui see takistab vahetult riigi sõjalist kaitsmist ja seni, kuni see on vajalik kas mobilisatsiooni või demobilisatsiooni eesmärgi saavutamiseks. Kuigi mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ajal seaduse alusel kehtestatud õigusnormidest kõrvale kaldumise üldnorm on sätestatud eelnõukohases §-s 10³, tuleb asjaomane säte lisada ka mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni reguleerivatesse sätetesse, et säilitada riigikaitseaduse normide ülesehituse senine süsteemsus.

Eelnõu § 1 punktidega 12 ja 13 täiendatakse rahvusvahelise sõjalise koostöö regulatsiooni abi andmise ja vahendamise ning selleks riigihangete korraldamisega.

Muudatuse eesmärk on luua riigisiseses õiguses selge õiguslik alus sellele, et rahvusvaheline sõjaline koostöö hõlmab ka Eesti Vabariigi, rahvusvahelise organisatsiooni ja välisriigi ühiste kaitse- ja julgeolekuprojektide kavandamise ning elluviimise raames abi andmist, sealhulgas sõjalise abi andmist ja vahendamist ning riigihangete korraldamist.

Muudatus on tingitud praktilisest vajadusest, kuna Eesti on andnud ja annab jätkuvalt Ukrainale mitmesugust abi, sealhulgas varustab relvade ja laskemoonaga. Tegemist on olnud selgelt poliitilise tahtega, mis tuleb aga ka õiguslike lünkade tõttu seaduses täpsustada.

Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus (edaspidi *RKIK*) on eelkõige Kaitseministeeriumi valitsemisala hankeid tegev asutus, kuid rahvusvahelise koostöö raames on leitud, et *RKIK* võiks oma oskusteavet kasutades teha riigihankeid ka teiste riikide asutustele (eelkõige teiste riikide kaitseministeeriumidele või kaitsevõimudele). Samuti on Euroopa Liidu Nõukogu

määranud RKIKi mitme Euroopa rahutagamisrahastu projekti elluvijaks¹. Vabariigi Valitsuse seaduse kohaselt on Kaitseministeeriumi valitsemisalas rahvusvaheline kaitsekoostöö, mille raames kõnesolevaid tehinguid tehakse. 2024. aasta riigieelarve seadusesse lisati erandkorras § 11, mille kohaselt võivad Kaitseministeerium ja tema valitsemisala asutused vahendada Euroopa Liidu ja Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni finantseeritava kaitseotstarbelise varustuse ja varude soetamiseks vajalikke vahendeid Euroopa Liidu kaitsekoostöö sihtriikidele. Paraku on ilmnenu, et valdkondlikku pädevusnormi ei ole õige sätestada riigieelarve seaduses, mistõttu 2025. aasta riigieelarve seaduses seda enam ei reguleerita. Eelarvet käsitlevas seaduses sätestatakse eelarve kasutus, mitte pädevusnorm.

Vabariigi Valitsuse seaduse kohaselt on Kaitseministeeriumi valitsemisalas rahvusvahelise kaitsekoostöö koordineerimine. RiKS on valdkonnaseadus, milles on sätestatud, mis liiki rahvusvahelist sõjalist koostööd tehakse. Seetõttu peab asjaomane pädevusnorm olema sätestatud RiKSis. Seega lisatakse RiKSi rahvusvahelise sõjalise koostöö peatükki õiguslik alus anda rahvusvahelise sõjalise koostöö raames ning ühiste kaitsekoostöö projektide kavandamisel ja elluviimisel abi ning korraldada selleks hankeid. Kuna rahvusvaheline sõjaline koostöö liigitub koostööks Eesti Vabariigi territooriumil ja väljaspool Eesti Vabariiki, siis on valitud normi asukohaks rahvusvahelise sõjalise koostöö üldosa, mis kohaldub mõlemal juhul ehk Eesti Vabariigi territooriumil ja väljaspool Eesti Vabariiki.

Eelnõukohase § 29 lõike 1² järgi kehtestab Põhja-Atlandi lepingu artiklite 4 ja 5 rakendamise korra, Euroopa Liidu lepingu artikli 42 lõike 7 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 222 rakendamise korra Vabariigi Valitsus korraldusega. Kehtivas RiKSis puudub eraldi norm, mis annaks Vabariigi Valitsusele selge pädevuse juhtida riigisisest otsustusprotsessi ja reguleeriks Eesti rolli Põhja-Atlandi Nõukogu otsustusprotsessis.

Eelnõu § 1 punktiga 14 tunnistatakse § 31 kehtetuks ja seadust täiendatakse §-dega 34¹–34². Eelnõukohase § 34¹ lisamisega täpsustatakse väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimival Eesti Vabariigi, rahvusvahelise organisatsiooni ja välisriigi ühiste kaitse- ja julgeolekuprojektide kavandamisel ning elluviimisel Kaitseväge osalemise otsustamist. Peale rahvusvaheliste sõjaliste operatsioonide võib Kaitseväge kasutada ka Eesti Vabariigi, rahvusvahelise organisatsiooni ja välisriigi ühiste kaitse- ja julgeolekuprojektide kavandamisel ning elluviimisel. Erinevalt rahvusvahelistest sõjalistest operatsioonidest otsustab Kaitseväge osalemise rahvusvahelise kaitse- ja julgeolekukoostöö formaadis sõjalise riigikaitse korraldamise valdkonna eest vastutav minister. Ühise koostöö sees tuleb eristada tegevusi, mille puhul on tegu Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisega, sest sellisel juhul otsustab Kaitseväge kasutamise Riigikogu. Ühise kaitse- ja julgeolekukoostöö raames ei või Eesti

---

¹ Euroopa Nõukogu otsus (ÜVJP), 2022/1093, 30. juuni 2022, mis käsitleb Euroopa rahutagamisrahastu abimeedet Moldova Vabariigi relvajõudude toetamiseks. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32022D1093> (11.01.2025). Vt lisaks Euroopa Nõukogu otsus (ÜVJP) 2022/338, 28. veebruar 2022, mis käsitleb Euroopa rahutagamisrahastu abimeedet Ukraina relvajõududele surmava jõu kasutamiseks mõeldud kaitseotstarbelise varustuse ja platvormide andmiseks. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A32022D0338> (09.01.2025) ja Euroopa Nõukogu otsus (ÜVJP) 2023/921, 4. mai 2023, mis käsitleb Euroopa rahutagamisrahastu abimeedet Moldova Vabariigi relvajõudude toetamiseks. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32023D0921>.

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud 17.01.2025

Juurdepääsupiirang kehtib kuni EISi saatmiseni

Alus: AvTS § 35 lg 2 p 1

kaitseväelased minna aktiivsesse konfliktipiirkonda, sest tavapäraselt rahvusvahelist sõjalise operatsiooni raamistikku pole algatatud. Samuti teeb näiteks Kaitseväe küberväejuhatuse aktiivset rahvusvahelist koostööd mitme riigi vastavate üksustega ja alati ei tähenda see, et Eesti kaitseväelased lähevad teise riiki. Oluline on märkida, et ühiste kaitse- ja julgeolekuprojektide kavandamisel ning elluviimisel kasutatakse Kaitseväe vahendeid ja meetodeid ning täpne (kasutus)viis lepatakse kokku asjaomase organisatsiooni või välisriigiga.

Ühiste kaitse- ja julgeolekuprojektide näitena aitas Kaitsevägi koostöös Leedu Vabariigi sisejulgeoleku ametkondade ja relvajõududega lahendada 2021. aastal Leedu ja Valgevene piiril aset leidnud pagulaste massilisest ebaseaduslikust piiriületusest tingitud kriisi. 2021. aasta lõpus ja 2022. aasta esimesel poolel osales Kaitsevägi koostöös Poola Vabariigiga ühises kaitse- ja julgeolekuprojektis, mille raames tugevdati kiirendatud korras Poola piiritaristut Poola-Valgevene piiril.

Eelnõukohase § 34¹ lõike 1 järgi otsustab sõjalise riigikaitse korraldamise valdkonna eest vastutav minister Kaitseväe osalemise väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimival Eesti Vabariigi ja rahvusvahelise organisatsiooni või välisriigi ühiste kaitse- ja julgeolekuprojektide kavandamisel ning elluviimisel.

Eelnõukohase § 34¹ lõike 2 järgi tehakse otsus kasutada Kaitseväe alalisi või ajutisi üksusi väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimivate Eesti Vabariigi ja rahvusvahelise organisatsiooni või välisriigi ühiste kaitse- ja julgeolekuprojektide kavandamisel ning elluviimisel viivitamata teatavaks Vabariigi Presidendile, Vabariigi Valitsusele, Riigikogu juhatajale ja Riigikogu riigikaitsekomisjoni esimehele. Riigipead ja seadusandlikku võimu on vaja teavitada, kuna nimetatud institutsioonidel on põhiseaduslik roll riigikaitse küsimustes. Vabariigi Valitsuse teavitamine on juurdunud praktika – näiteks on kaitseminister teavitanud Vabariigi Valitsust Ukrainale relvastuse andmisest ja kaitseväelaste Poola saatmisest.

Eelnõukohase § 34² lisamisega täpsustatakse väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimuvatel rahvusvahelistel sõjalistel õppustel Kaitseväe osalemise otsustamist. Kaitseministrile teeb ettepaneku lubada Kaitseväel väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimival rahvusvahelistel sõjalistel õppustel osaleda Kaitseväe juhataja. Kaitseminister võib valitsuse liikmena konsulteerida peaministriga ühel või teisel õppusel osalemise üle ning vajaduse korral tõstatada küsimuse arutelu ka Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjonis või valitsuse istungil.

Paragrahvi sõnastust on kehtiva RiKS §-ga 31 võrreldes muudetud. Kehtiva regulatsiooni järgi otsustab minister eraldi Kaitseväe osalemise ka Eestis toimuvatel rahvusvahelistel sõjalistel õppustel. Eelnõu koostamise ajaks on välisriikide relvajõud kaasatud Eestis toimuvatesse õppustesse sellisel määral, et säte kohalduks suurele osale Eestis toimuvatest sõjalistest õppustest. Kaitseministeeriumi valitsemisala senise praktika põhjal on hinnatud, et Eestis toimuvatel õppustel osalemine kuulub pigem Kaitseväe pädevusse ega vaja ministri otsust. Samas pole välistatud, et Kaitseväe juhataja konsulteerib vajaduse korral õppusel osalemise üle kaitseministriga, kui näiteks õppusel osalevad ka Kaitseministeeriumi ametnikud või õppuse läbiviimiseks vajalike ressursside olemasolu vajab arutelu. Kuna eelnimetatud muudatuse

tulemusena on sätte mõjualas Kaitseväe tegevus vaid väljaspool Eesti territooriumi, on sätte asukohaks peatüki 2. jagu. Eeltoodu tõttu tunnistatakse RiKS § 31 kehtetuks.

Eelnõu § 1 punktiga 15 täiendatakse rahvusvahelise sõjalise koostöö regulatsiooni, täpsustades koostööprojektide valdkonda ja lisades kaitseprojektide kõrvale ka julgeolekuprojektid.

Eelnõu § 1 punktiga 16 muudetakse RiKS § 37.

Kehtiva RiKS § 37 kohaselt tuleb välisriigi relvajõududele Eesti Vabariigi territooriumil korraldataval rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osalemiseks anda riigis viibimise luba.

Eesti Vabariigi territooriumil Eesti riigi sõjaliseks kaitseks liitlaste kaasabil läbiviidav sõjaline operatsioon, mida võivad osaliselt või täielikult juhtida liitlased, kui Vabariigi Valitsus on Põhja-Atlandi Nõukogu kaudu nii kokku leppinud (kaasa arvatud Kaitseväe osalemine selles operatsioonis), ning Eesti riigi rahvusvaheliste sõjaliste kohustuste täitmine kollektiivkaitse raames teiste riikide sõjaliseks kaitseks on riigikaitseõiguse mõistes erinevalt käsitletavad.

Mõiste „rahvusvaheline sõjaline operatsioon“ seondub eelkõige Eesti riigi võetud rahvusvaheliste kohustuste täitmisega teiste riikide ees. „Eesti Vabariigi territooriumil korraldatav rahvusvaheline sõjaline operatsioon“ seondub Eesti riigi sõjalise kaitse vahetu elluviimisega või Eesti Vabariigi territooriumi kasutamisega liitlasjõudude poolt teiste riikide vahetuks sõjaliseks kaitseks kollektiivkaitse raames.

Kuna sisulist vajadust kasutada seoses Eesti riigi sõjalise kaitsega mõistet „rahvusvaheline sõjaline operatsioon“ ei ole, kasutatakse selguse mõttes RiKS §-s 37 edaspidi sõnastust „Eesti Vabariigi territooriumil korraldatav sõjaline operatsioon“.

Eelnõu § 1 punktid 17–19 kajastavad muudatusi, mis on seotud riigikaitse töökohustuse regulatsiooniga ning mille eesmärk on tagada, et Kaitseväel oleks lisaõppekogunemise, mobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal olemas vajalik isikkoosseis, kes täidab sõjaaja ametikoha ülesandeid ja kaitseb riiki.

Kehtiva õiguse kohaselt lähtutakse põhimõttest, et riigikaitse ameti- või töökohal töötav isik jätkab oma töökohustuse täitmist niinimetatud rahuaja ametikohal ehk täidab riigikaitse töökohustust seal, kus ta töötab või teenib ka rahuajal. Seoses HOSi muutmisega laiendati elutähtsate teenuste valdkondi ja suurendati ka elutähtsate teenuste osutajate hulka, mistõttu kasvab ka nende isikute hulk, kes jäävad sõjaaja ametikoha ülesannete täitmisest ehk riigi kaitsmisest välja. Et suutlikkus riiki sõjaliselt kaitsta oleks tagatud, peab olema piisavalt võitlejaid, kes läheks Eesti iseseisvust ja territoriaalset terviklikkust relvaga kaitsma. Kui enamik sõjaaja üksustesse kuuluvatest reservväelasest jääksid näiteks mobilisatsiooni või sõjaseisukorra ajal oma tavapärasele töö- või teenistuskohale riigikaitse töökohustust täitma, siis ei pruugi Eesti kaitsmiseks jaguda piisavalt sõjaaja ametikoha ülesandeid täitvaid tegevväelasi. Kehtiva õiguse rakendamise probleem on ka see, et Kaitseministeeriumi valitsemisalal on määrusandluse muutmise kaudu küll võimalus kaasa rääkida, millised asutused ja isikud saavad määrata riigikaitse ameti- ja töökohti ning kui palju nad seda teha saavad, kuid asutustes asjaomaste ametikohtade piirmäärade kehtestamine ei anna adekvaatset

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud 17.01.2025

Juurdepääsupiirang kehtib kuni EISi saatmiseni

Alus: AvTS § 35 lg 2 p 1

infot selle kohta, kes seda ametikohta täidab. See on viinud olukorrani, kus Vabariigi Valitsuse määrusega küll kehtestatakse tingimused ja piirmäärad täiendavate riigikaitseliste ameti- ja töökohtade määramiseks, kuid puudub info selle kohta, kas isikud, kes neid ametikohti täidavad, on hoopis vältimatult vajalikud sõjaaja ametikoha täitmisel. Näiteks määrab asutus riigikaitseliseks ametikohaks õigusnõuniku ametikoha. See tähendab, et õigusnõunik, kes on kaitseväekohustuslane ja täidab sõjaaja ametikohal äärmiselt olulist rolli, jääb sõjaaja ülesannete täitmise kohustusest kõrvale ka juhul, kui talle leitaks asendaja, kes annab riigikaitseliste ameti- ja töökohtal õigusnõu.

Selle probleemi lahendamiseks muudetakse seadust nii, et isikud, kes on küll määratud riigikaitsele ameti- või töökohtale, kuid kuuluvad sõjaaja struktuuri ja on sõjaaja ülesannete täitmisel vältimatult vajalikud, peavad asuma täitma sõjaaja ametikoha ülesandeid mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal. Neid isikuid hakatakse kutsuma edaspidi ka lisaõppekogunemisele.

Punktiga 18 täpsustatakse täiendavate riigikaitseliste töökohustusega ameti- ja töökohtade määramise tingimust ja korda reguleerivat volitusnormi. Volitusnormi lisatakse tingimus, et riigikaitseliste töökohustuse rakendamist saab tähtajaliselt piirata. See on vajalik selleks, et Kaitseväe sõjaaja ametikohale nimetatud isik, kes on vältimatult vajalik sõjaaja ülesannete täitmisel, saaks riigikaitseliste töökohustusega ameti- või töökohtal töötades tulla sõjaaja ametikoha ülesandeid täitma. Sõjaaja ametikoha ülesannete täitmise ajaks seatakse ennetavalt rahuajal tähtajaline piirang.

Punktidega 17 ja 19 muudetakse RiKS § 48, sätestades riigikaitseliste töökohustuse tekkimise, rakendamise ja peatumise korra.

Eelnõuga tunnistatakse kehtetuks RiKS § 48 lõige 3. Kehtetuks tunnistatava sätte kohaselt loetakse isiku töötamisel mitmel riigikaitseliste töökohustusega ameti- või töökohtal riigikaitseline töökohustus tekkinuks vaid ameti- või töökohtal, millel töötamise eest saadavalt tulult tehakse tulumaksu kinnipidamisel mahaarvamisi tulumaksu seaduse § 42 lõigetes 1 ja 2 sätestatud korras. Kuna kehtivatest maksuseadustest lähtudes võib aga isik ise otsustada, kas ta laseb tulumaksu tööandjal maha arvata või mitte, ei ole sellise tingimuse seadmine seaduses enam otstarbekas.

Eelnõukohase lõikega 4 lisatakse tingimus, et kui isik on enne riigikaitseliste töökohustuse tekkimist nimetatud sõjaaja ametikohale, siis on ta kohustatud ülesandeid täitma oma ameti- või töökohtal kuni sõjaaja ametikoha ülesannete täitmisele asumiseni. Tingimus loob selgema arusaama, et kui isik on nii riigikaitseliste ameti- või töökohtal kui ka sõjaaja ametikohal, siis ei ole välistatud, et ta peab teatud olukorras asuma täitma sõjaaja ametikoha ülesandeid.

Eelnõukohases lõikes 5 tuuakse selgelt välja, millises olukorras saab riigikaitselist töökohustust rakendada. Riigikaitseline töökohustus tekib isiku riigikaitseliste töökohustusega ameti- või töökohtale asumisel või selle ameti- või töökohta nimetamisel riigikaitseliste töökohustusega ameti- või töökohtaks. Riigikaitselist töökohustust ei pruugita rakendada kordagi isiku riigikaitseliste ameti- või töökohtal olemise ajal. Seda juhul, kui selle aja jooksul ei kõrgendata kaitsevalmidust või ei kuulutata välja mobilisatsiooni, demobilisatsiooni või sõjaseisukorda.

Kaitsevalmiduse kõrgendamisel või mobilisatsiooni, demobilisatsiooni või sõjaseisukorra välja kuulutamise korral rakendub riigikaitseline töökohustus automaatselt.

Riigikaitseline töökohustus raames täidab isik oma ülesannetest ja põhitegevusest lähtudes täiendavaid tööülesandeid, mida rakendatakse vaid kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ning sõjaseisukorra ajal selleks, et täita riigikaitseülesandeid. Eelnõuga luuakse võimalus, millega riigikaitseülesandega asutus ja isik saab riigikaitseline töökohustus rakendada haldusakti või otsusega ka üldise kaitsevalmiduse ajal, kui see on vajalik näiteks mõne muu kriisi lahendamiseks, sealhulgas elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks või muu sarnase olukorra lahendamiseks. Töökohustuse rakendamisel tuleb arvestada sellega, et töökohustuse rakendamiseks ei esine töökohustuse rakendamist välistavaid asjaolusid või töökohustuse rakendamisele ei ole seatud tähtajalist piirangut. Samuti tuleb arvestada seaduse alusel määruses kehtestatud töökohustuse rakendamise piiramise tingimusi. Säte on vaja lisada, et isik teaks, millal tema suhtes riigikaitseline töökohustus rakendatakse, sest õigused ja kohustused riigikaitseline töökohustuse täitmisel erinevad tavapärase töökohustuste täitmisel kohalduvatest õigustest ja kohustustest. Näiteks tavapärase tööülesande täitmisel ei või tööandja ühepoolset palka alandada või seada tavapärasest erinevat tööaja korraldust. Riigikaitseline töökohustuse täitmisel on see teatud tingimustel võimalik.

Eelnõukohase § 48 lõikega 6 luuakse õiguslik alus KRA-le seada tähtajaline piirang riigikaitseline töökohustuse rakendamiseks. Muudatuse eesmärk on täpsustada sõjaaja ametikohale nimetatud kaitseväekohustuslase suhtes riigikaitseülesande täitmiseks vajaliku töökohustuse rakendamist lisaõppekogunemise, mobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal. Eelnõu kohaselt võib KRA kehtestada tähtajalise piirangu sõjaaja ametikohale nimetatud kaitseväekohustuslase suhtes riigikaitseline töökohustuse rakendamiseks lisaõppekogunemise, mobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal juhul, kui isik on nimetatud olukordades vajalik sõjaaja ametikoha ülesannete täitmiseks. Piirang on vaja kehtestada, et isikul ei tekiks kohustust täita samal ajal nii riigikaitseline töökohustus kui ka sõjaaja ametikoha ülesandeid. KRA saab piirangu kehtestada, kui kaitseväekohustuslane on vajalik Kaitseväe sõjaaja koosseisus. Sellisel juhul peab tööandja arvestama, et isik ei saa lisaõppekogunemise, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal täita töökohustust oma ameti- või töökohal, vaid ta on kohustatud asuma täitma sõjaaja ametikoha ülesandeid.

KRA poolt piirangu kehtestamine ei mõjuta õiguslikult töötaja värbamist ega riigikaitseline töökohustusega ameti- või töökohale määramist. Isik on vajalik Kaitseväe sõjaaja ülesannete täitmisel ja KRA kehtestab piirangu isiku suhtes töökohustuse rakendamiseks, kui sõjaväelise väljaõppe tõttu ei ole teda võimalik sõjaaja ametikohal kohe asendada ning tööandjal tuleb arvestada, et mobilisatsiooni või sõjaseisukorra ajal ta selle töötajaga arvestada ei saa. Samas peab asutus ka praegu iga töötaja puhul tagama asendaja olukordades, kui isik ei saa oma kriisirolli täita mõne muu ettenägematu asjaolu tõttu (haigus, lähedase hoolduskohustus vms). KRA kehtestab piirangu tähtajalisena ja tööandjat teavitatakse, millise aja jooksul on Kaitseväel võimalik samaväärse sõjaväelise väljaõppega isik või isikud sõjaaja ametikoha ülesannete täitmiseks ette valmistada.

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud 17.01.2025

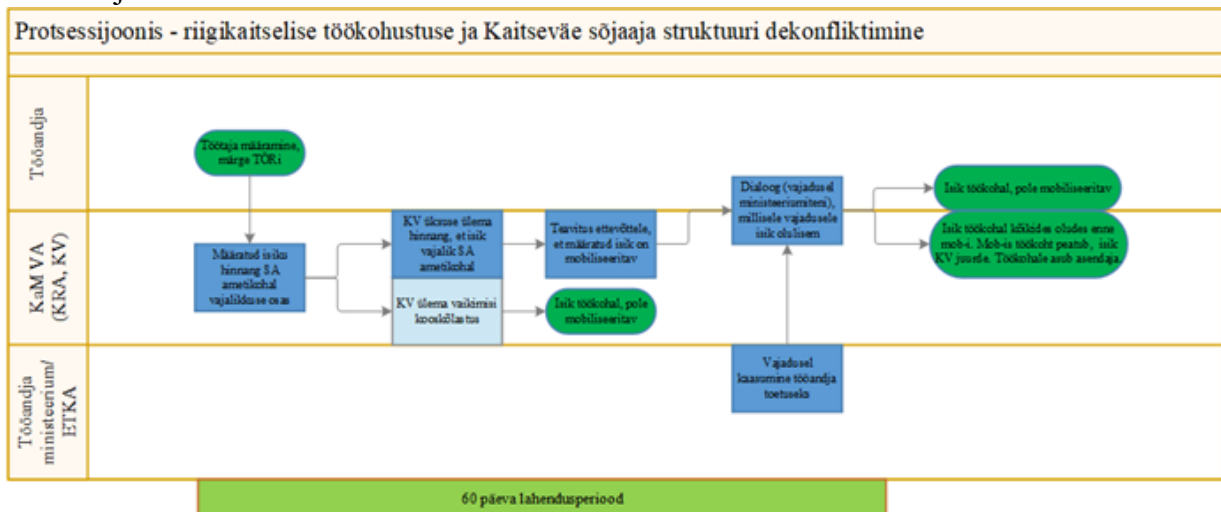
Juurdepääsupiirang kehtib kuni EISi saatmiseni

Alus: AvTS § 35 lg 2 p 1

Kaitseväekohustuslase puhul laekub KRA-le teave isiku määramisest riigikaitse töökohustusega ameti- või tökohale, kui töandja on töötamise registris teinud sellekohase kande. Enne piirangu kehtestamist kaasatakse ka töandja, et koos täpsustada töötaja asendamise võimalusi. Seega on praktikas kavas selliseid olukordi lahendada KRA, Kaitseväe ja töandja koostöös ning vajaduse korral kokku leppida, millise aja jooksul on töötaja võimalik sõjaaja ametikohal asendada.

Eelnõus ei sätestata töandja teavitamist kõikide sõjaaja ametikohale määratud töötajate puhul, vaid KRA reageerib ainult siis, kui töandja poolt riigikaitse töökohustusega ameti- või tökohale määratud töötaja on vältimatult vajalik sõjaaja ametikoha ülesannete täitmisel. Isik on vältimatult vajalik eelkõige siis, kui ta on määratud Kaitseväe sõjaaja struktuuris põhiametikohale. Piirangu kehtestamisest annab KRA teada töandjale, kes on teinud isiku kohta töötamise registris kande riigikaitse töökohustusega ameti- või tökohal töötamise kohta. Kuna piirang puudutab töötaja suhtes riigikaitseülesande täitmiseks vajaliku töökohustuse rakendamist ainult mobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal, siis töötamise registris tehtud kanne jääb piirangu ajaks kehtima ning see on aluseks töötaja suhtes töökohustuse rakendamisel teiste kriiside korral.

Protsessijoonis

Täpsemad riigikaitse töökohustuse rakendamise tähtajalise piirangu seadmise tingimused ja kord ning kooskõlastamise protsess sätestatakse RiKS § 46 lõike 3 alusel antavas määruses.

Eelnõu § 1 punktiga 20 muudetakse RiKS § 82¹ lõikeid 7 ja 8, lisades tingimuse, et tehingud, mis tehakse pärast asja sundvõõrandamise haldusakti kehtima hakkamist asja võõrandamiseks, on tühised.

Eelnõu § 1 punktiga 21 sätestatakse kohustuste kollisiooni korral riigi sõjalise kaitse eesmärgil antavatele haldusaktidele ja korraldustele prioriteet, mis ülekaaluka avaliku hüve tõttu teenib riigi iseseisvuse ja sõltumatuse säilitamise eesmärki.

Eelnõu § 1 punktiga 22 kaasajastatakse mobilisatsiooniregistri sätteid. Põhimõttelisi muudatusi seonduvalt andmete töötlemisega ette ei nähta. Peamised muudatused seonduvad

isikuandmete töötlemisega. Igasugune isikuandmete töötlemine riivab PSi §-is 26 sätestatud õigust eraelu puutumatusel. PSi § 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. See tähendab, et niisugune piirang peab olema kooskõlas ka PSi § 3 esimese lausega, mille kohaselt teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Sättes väljendatud üldise seadusereservatsiooni põhimõtte järgi peab põhiõigusi puudutavates küsimustes kõik olulised otsused langetama seadusandja. Sellest tulenevalt täpsustatakse eelnõuga võrreldes kehtiva RiKSi §-ga 82¹⁵ seaduse tasandil isikuandmete (sh eriliiki isikuandmete) töötlemist ja nende säilitamist reguleerivat osa.

Eelnõu § 1 punktiga 23 täiendatakse seadust §-ga 82¹⁶, millega luuakse uus Kaitseministeeriumi valitsemisala infosüsteem. Kaitseplaneerimise infosüsteem on piiratud juurdepääsuga, millele on juurdepääs tagatud vaid Kaitseministeeriumi valitsemisala asutustele, et tagada ministeeriumile ja tema allasutustele ühine planeerimisalane platvorm.

Eelnõukohases seaduses sätestatakse kaitseplaneerimise infosüsteemi pidamise eesmärk, samuti vastutav töötleja ning luuakse volitusnorm infosüsteemi põhimääruse kehtestamiseks. Kuivõrd kaitseplaneerimise infosüsteemi peamisi eesmärke on pikaajaline riigikaitse planeerimine, siis on vajalik ka isikuandmete töötlemine ja hoiustamine eriti sõjaaja võimete, ametikohtade ja ülesannete kontekstis. Eelnevalt tulenevalt sätestatakse seaduses isikuandmete töötlemine ning säilitamine sarnaselt mobilisatsiooniregistri regulatsiooniga.

Täpsem infosüsteemi ülesehitus, vastutava ning volitatud töötleja ülesanded, kogutavate andmete täpsem koosseis ja säilitamise tähtjad, andmeandjad, andmevahetus, andmetele juurdepääs ning muud korralduslikud küsimused sätestaks kaitseplaneerimise infosüsteemi põhimääruses.

Eelnõu §-ga 2 muudetakse ATSi.

Eelnõu § 2 punktidega 1 ja 2 muudetakse ATS § 83. Need punktid on omavahel seotud ja reguleerivad avaliku võimu teostamise õiguse peatamise aluseid. Uue alusena täiendatakse eelnõu punktiga 1, et avaliku võimu teostamise õigused peatuvad ka aja-, asendus- või reservteenistuses või mobilisatsioonikäsu alusel sõjaaja ametikohast tulenevate ülesannete täitmise ajaks. Võrreldes kehtivate sätetega liidetakse § 83 punktid 4 ja 5 ning täpsustatakse sõnastust. Kehtiva õiguse kohaselt on ATSi eri sätetes eristatud reservteenistust ja õppekogunemist. Kuna õppekogunemine on reservteenistuse täitmise viis, siis tehakse normitehniline parandus, hõlmates õppekogunemise reservteenistuse mõiste alla, ning õppekogunemise säte tunnistatakse kehtetuks. Muudatuse kohaselt lisatakse tegevteenistuse erisus viisil, et avaliku võimu teostamine peatub vaid tegevteenistuse korral, mida täidetakse mobilisatsioonikäsu alusel. Muul juhul on tegevteenistus rahuaja ülesannete täitmine ja selles osas on tegevteenistujad avaliku teenistuse eriliik, millele kohaldub avaliku võimu teostamise volitus.

Eelnõu § 2 punktiga 3 muudetakse ATS § 100, milles on sätestatud teenistusest vabastamise piirangu alused. See tähendab, et isikut, kes töötab avalikus teenistuses, ei tohi teenistusest vabastada, kui isik viibib aja-, asendus- või reservteenistuses või mobilisatsioonikäsu alusel tegevteenistuses.

Eelnõu §-ga 3 muudetakse HOSi.

Eelnõuga tunnistatakse kehtetuks sätted, millega reguleeritakse elutähtsa teenuse osutaja riskianalüüsi ja toimepidevuse plaani kooskõlastamist KRAga. Seoses riigikaitsealise töökohustusega ameti- ja töökohtade regulatsiooni muudatustega, mille korral luuakse isikupõhine kooskõlastussüsteem, loobutakse riigikaitsealise töökohustusega ameti- ja töökohtade puhul riskianalüüside kooskõlastamisest.

Eelnõu §-ga 4 muudetakse KKS-i.

Eelnõu § 4 punktiga 1 muudetakse KKS § 3 lõiget 1¹, millega reguleeritakse Kaitseväge kaasamist riiklikku järelevalvesse. Kehtiva õiguse kohaselt võib Kaitseväge vajaduse korral kaasata korrakaitseaduse 5. peatükis politseile ettenähtud vahetu sunni kohaldamise õigusega juhul, kui rünnatakse riigikaitseobjekte või ületatakse ebaseaduslikult riigipiiri või ajutist kontrolljoont, ning kuritegude ennetamiseks ja tõkestamiseks. Lisaks on sätestatud, et Kaitseväge võib kaasata erakorralise seisukorra lahendamisse ning liikluse korraldamisse ja turvalisuse tagamiseks eriolukorra piirkonnas.

Eelnõukohase seaduse jõustumisel kaotatakse nii kitsalt piiritletud tingimused ja ülesanded ära ning praktilisest vajadusest lähtudes sätestatakse üldisemalt, et Kaitseväge võib kaasata riiklikku järelevalvesse korrakaitseaduses, hädaolukorra seaduses ja erakorralise seisukorra seaduses sätestatud korras.

Eelnõu § 4 punktiga 2 muudetakse KKS § 44 lõiget 1. Muudatuse kohaselt täpsustatakse jõu kasutamise mõistet ning defineeritakse jõu kasutamisenä ainult Kaitseväge ja kaitsevägeelaste poolt riigi sõjaliseks kaitsmiseks kasutatavat sõjalist jõudu ning rahvusvahelises sõjalises koostöös kasutatavat sõjalist jõudu. Tegevused, mis mahuvad jõu kasutamise mõiste alla KKS-i, kuid ei ole rahvusvahelise õiguse mõistes jõu kasutamine, ei vaja eraldi otsustamist KKS-i § 46 mõistes, vaid on Kaitseväge põhiülesanded ja juba seadusandja poolt vaikimisi otsustatud. Vahetu sunni selge eristamine muust jõu kasutamisest suurendab õigusselgust, kuna õiguslikud alused vahetu sunni kasutamiseks erinevad riigi sõjaliseks kaitsmiseks ning rahvusvahelises sõjalises koostöös kasutatava jõu kasutamise õiguslikest alustest. Kui vahetu sunni puhul on tegemist seadusandja poolt haldusorganitele seadusega antud jõu kasutamise volitusega, siis riigi sõjalise kaitsmise puhul on tegemist ÜRO põhikirja artiklis 51 sätestatud riigi enesekaitse- või kollektiivse enesekaitse õiguse rakendamisega relvajõudude poolt. Muudatuse teine eesmärk on laiendada jõu kasutamise mõistet viisil, mis hõlmaks ka selliseid Kaitseväge sõjalisi võimeid, mis ei ole otseselt seostatavad kineetiliste tagajärgede tekitamisega. Selliste võimete kasutamisenä võib vaadelda näiteks eri ohtlikkuse astmega sõjalaevade manöövreid teiste aluste suhtes, samuti Kaitseväge kasutuses olevate kübervõimete kasutamist.

Eelnõu § 4 punktiga 3 tehakse muudatused KKS § 48 lõike 1 punktis 3, kuhu lisatakse täpsustus, et jõudu on lubatud kasutada ka muude Kaitsevägele antud ülesannete täitmiseks. Rahvusvahelises sõjalises koostöös võib Kaitseväge täita operatsioonilisi ülesandeid, mis ei ole otseselt seotud rahu ja julgeoleku tagamisega. Selliste ülesannetena on käsitatavad näiteks

kollektiivkaitse raames kaitseplaanide ettevalmistamise või kõrgendatud heidutushoiaku elluviimisega seonduvad Kaitseväe operatsioonilised tegevused.

Eelnõu § 4 punktiga 4 täiendatakse KKS § 48 lõikega 1¹, milles sätestatakse erisus lõikes 1 reguleeritud rahvusvahelises sõjalises koostöös osaledes Kaitseväe poolt jõu kasutamisest. Kollektiivse enesekaitse operatsiooni eesmärkide täitmiseks võivad lõikes 1 sätestatud tingimused jõu kasutamiseks osutada praktikas liialt piiravaks. Lõikes 1¹ nähakse ette, et osaledes kollektiivse enesekaitse operatsioonil, mis võib toimuda Eesti Vabariigi territooriumil või välisriigis, lähtub Kaitsevägi jõu kasutamisel välislepingutest, rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetest ja normidest, kaitseministri, rahvusvahelise organisatsiooni ja asjaomase välisriigi kehtestatud jõu kasutamise korrast ning Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse antud õigustest ning seatud piirangutest.

Eelnõu § 4 punktiga 5 antakse Kaitseväele volitus kasutada demineerimistöodel füüsilist jõudu ja erivahendeid. Selline volitus tuleneb kehtiva Kaitseväe korralduse seaduse §-st 48¹ ja eelnõus seda avaliku võimu volitust sisuliselt ei muudeta. Eelnõus parandatakse terminoloogia ja asendatakse termin „abivahend“ päästeseaduses kasutatava terminiga „füüsiline jõud ja erivahendid“. Lisatavast sättest lähtudes on Kaitseväl demineerimistööde tegemisel volitus kohaldada viibimiskeeldu, st määrata kindlaks ala, kuhu keegi ei või siseneda, ning selle ala tagamiseks kasutada füüsilist jõudu (nt kinnihoidmist) ja erivahendeid (nt käeraudu).

Eelnõu §-ga 5 muudetakse KVTSi.

Eelnõu § 5 punktis 1 sätestatakse erad, keda ei või nimetada Kaitseväes sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikohale. Erandi alla kuuluvad politseiametnikud tulenevalt avaliku korra ja põhiseadusliku korra tagamise ülesannetest ning päästeteenistujad tulenevalt päästesündmusele reageerimise ning elanikkonnakaitse tagamise ülesannetest. Erandi kohaselt ei täida politseiametnikud ega ka päästeteenistujad sõjaaja ülesandeid Kaitseväes sõjaaja ametikohal olles ehk reservteenistuses, vaid täidavad riigikaitsealist töökohustust politsei- või päästeteenistuses.

Eelnõu § 5 punktiga 2 täiendatakse seoses riigikaitsealise ameti- ja töökohtade regulatsiooni isikupõhiseks muutumisega ka kaitseväekohustuslase kohta käivate andmete loetelu, lisades töökoha andmete hulka info riigikaitsealise töökohustusega ameti- ja töökohal töötamise kohta. Muudatus on vajalik, et luua õiguslik alus Kaitseressursside Ametile ja Kaitseväele saada riiklikest andmekogudest, tööandjatelt ja isikult endalt andmeid riigikaitsealise töökohustusega ameti- ja töökohal töötamise kohta, et dekonfliktida kaitseväekohustuslase kriisiaja ja sõjaaja rolli.

Eelnõu § 5 punktiga 3 taastatakse õigus kutsuda lisaõppekogunemisele ka riigikaitsealise töökohustusega ameti- ja töökohal töötav isik. Erinevus võrreldes eelnevate redaktsioonidega seisneb selles, et lisaõppekogunemisele kutsutakse isik vaid juhul, kui KRA on seadunud selle isiku suhtes üldise kaitsevalmiduse ajal riigikaitsealise töökohustuse rakendamiseks tähtajalise piirangu. Muudatus on vajalik seoses praktikas ilmnenu probleemiga. Nimelt on osad reservväelased, kes on riigikaitsealise töökohustusega ameti- või töökohal, avaldanud soovi osaleda lisaõppekogunemisel. Kehtiv õigus seda ei võimalda, mistõttu luuakse eelnõuga

võimalus kutsuda ka riigikaitsealise töökohustusega isikuid lisaõppekogunemisele. Eelnõu ei kata ainult vabatahtlikult lisaõppekogunemisele kutsutavate riigikaitsealise töökohustusega isikute regulatsiooni, sest lisaks eeltoodule sätestatakse ka lisaõppekogunemisel osalemise kohustus nende riigikaitsealise töökohustusega isikute suhtes, kes kuuluvad Kaitseväge sõjaaja koosseisu ja on nimetatud sõjaaja ametikohale. Muudatus on vajalik, et tagada sõjaaja üksuste kokku harjutamise võimekus.

Eelnõu § 5 punktiga 4 muudetakse KVTS § 156¹¹ lõiget 2 selliselt, et kui mobilisatsioonikäsu saamisel jäetakse kogunemiskohta ilmutata, loetakse vabandavaks asjaoluks töötamist riigikaitsealise töökohustusega ameti- või töökohal vaid juhul, kui KRA ei ole selle isiku suhtes RiKS § 48 lõike 7 alusel määranud riigikaitsealise töökohustuse rakendamiseks tähtajalist piirangut ega esine muid RiKS § 46 lõike 3 alusel kehtestatud määruses seatud tingimusi.

Eelnõu §-ga 6 muudetakse RdtSi, täiendades seadust §-ga 4¹. Muudatuse eesmärk on ühelt poolt tagada liitlasüksuste vastuvõtmiseks ja varustuse liigutamiseks ning ka Kaitseväge enda üksuste varustuse liigutamiseks vajalik logistika raudteel. Teisalt on muudatus vajalik isikute elu ja tervise päästmiseks ning riigikaitseülesannete täitmiseks. Eelnõuga luuakse raudteeseadusesse õiguslik alus, et Vabariigi Valitsus saaks piirata teatud erandlikel asjaoludel avalikul raudteel raudteeteenuse osutamist. Erandlike asjaoludena sätestatakse tingimus, et Vabariigi Valitsus võib teenuse osutamist piirata vaid juhul, kui seda on vaja põhiseaduslikku korda, riigi julgeolekut või inimeste elu ja tervist ähvardava suurenenud ohu ajal riigikaitseülesannete täitmiseks või riigi sõjaliseks kaitsmiseks või selle ettevalmistamiseks.

Samuti sätestatakse eelnõuga, et Vabariigi Valitsuse poolt piirangu kehtestamise tõttu tekkinud kahju ja saamata jäänud tulu kannab piirangu kehtestaja ehk Vabariigi Valitsus. Siinjuures seisneb oluline erinevus selles, et kui piirangut kohaldatakse kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni või sõjaseisukorra ajal, siis kohalduvad RiKSis sätestatud vastutuse sätted, mille korral lahingutegevuse tõttu saamata jäänud tulu ei hüvitata.

Eelnõu §-ga 7 muudetakse riigihangete seadust, milles täpsustatakse kolmanda riigi mõistet. RHS § 134 punkti 1 erand tuleb Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/23/EL (kontsessioonilepingute sõlmimise kohta) artikli 10 lõikest 5, milles omakorda viidatakse kaitse- ja julgeolekualasele riigihangete direktiivile 2009/81/EL (millega kooskõlastatakse teatavate kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas ostjate poolt sõlmitavate ehitustööde ning asjade ja teenuste riigihanketulepingute sõlmimise kord ja muudetakse direktiive 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ).

RHS § 170 lõike 1 punkti 1 erand tuleneb Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/81/EÜ, artikli 12 punktist a. Eelmärgitud direktiivi tähenduses käsitatakse kolmanda riigina mitteliikmesriiki ning RHS-is reguleeritud erandi eesmärk peaks olema välistada EL-i riigihankereeglite kohaldamine projektides, kus osalevad muuhulgas riigid, kes ei kuulu EL-i ja kellega lepingu sõlmimiseks on loodud rahvusvahelised reeglid, nt mõned NATO erimenetlused. Samas RHS § 4 punkti 11 määratluse kohaselt loetakse kolmandaks riigiks riiki, mis ei ole Euroopa Liidu liikmesriik, Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) lepinguriik ega Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) riigihanketulepinguga ühinenud riik. Sellise „kolmanda riigi“ mõistega välistatakse kehtiva RHS § 134 punkti 1 ja § 170 lg 1 punkti 1 kohaldamisalast lisaks EMP riikidele (Norra, Island, Liechtenstein ja Šveits) ka muud WTO

riigihankelepinguga (GPA) ühinenud riigid, näiteks Jaapan, Ukraina ja USA. Viimane ei olnud tõenäoliselt EL-i seadusandja mõte, sest direktiivis on ilmselt silmas peetud rahvusvahelisi kokkuleppeid ka nende EL-i väliste riikidega, kes on WTO GPA-ga ühinenud, mistõttu peaks erandit saama kohaldada ka nii Jaapani, Ukraina kui USA-ga. Eelnevalt tulenevalt on vajalik RHS § 170 lg 1 punkti 1 muuta ning laiendada riikide hulka, mille osas saab kooskõlas kaitse- ja julgeolekualastele riigihangete direktiiviga 2009/81/EÜ erandit kasutada. Sarnane muudatus eelkirjeldatud põhjusel on vajalik teha ka RHS § 134 punktis 1 ning laiendada erandi sõnastust kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas kontsessioonilepingu sõlmimisel.

Eelnõu §-ga 8 muudetakse SadSi, täiendades seadust §-ga 36¹. Muudatuse eesmärk on sama mis eelnõu § 5 RdtSi muutmise puhul. Peamine eesmärk on tagada liitlasüksuste vastuvõtmiseks ja riigi tõhusaks kaitsmiseks Kaitseväe üksuste varustuse logistika sadamates. Tegemist on ajutise piiranguga perioodiks, mil tagatakse teenused ja logistika riigi sõjaliseks kaitsmiseks või selle ettevalmistamiseks. Piirangu kehtestamiseks on vaja reguleerida asjaomast teenust valdkondlikus seaduses.

Eelnõu §-ga 9 muudetakse TLSis töötaja töö tegemise keeldumise õigust ja töölepingu ülesütlemise tingimust. Kehtiva õiguse kohaselt võib töötaja keelduda töö tegemisest, kui ta on aja-, asendus- või reservteenistuses. Eelnõuga täiendatakse sätet tingimusega, et kui isik on mobilisatsioonikäsu alusel tegevteenistuses, siis ei või samuti tema suhtes töölepingut üles öelda ning isik võib sellel perioodil töö tegemisest keelduda. Muudatus tagab töötajate õigused, kui nad täidavad põhiseadusest ja seadusest tulenevat kohustust kaitsta oma riiki ja saada selleks vajalik väljaõpe.

Eelnõu §-s 10 sätestatakse seaduse jõustumise aeg, milleks on 2025. aasta 1. aprill.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi termineid ega mõisteid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

6.1. Kaitseväe poolt korralduste andmise õigus kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal

Sihtrühm: Kaitsevägi, täidesaatva riigivõimu asutused ja kohaliku omavalitsuse üksused ning teised avaliku võimu kandjad

Mõju ei avaldu rahuajal. Mõju avaldub vaid kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal ulatuses, mida ei ole võimalik vastase tegevuse tõttu ennustada.

Mõju avaldub olulisel määral riigi julgeolekule. See mõju on positiivne, sest Kaitsevägi saab kõrgendatud kaitsevalmiduse ajal tegutseda operatiivselt, et manööverdada oma üksusi, hajutada varustust, võtta vastu liitlasüksusi ning asuda õigel ajal kaitsma ja tõrjuma vastase

vaenulikkude kavatsust. Kaitseväge peab olema õigel ajal stardipakul. Kui jääda ootama sõjaseisukorra välja kuulutamist, et vajalikke korraldusi anda, siis pidurdub üksuste manöövervõime ja liitlaste vastuvõtmine võib vastase tegevuse tõttu osutuda võimatuks.

Kaitseväge saab anda korralduse vaid täidesaatva riigivõimu asutusele, kohaliku omavalitsuse üksusele ja muule avaliku võimu kandjale nende pädevuse piires.

Mõju avaldub ka riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele. Mõju avaldub siis, kui Kaitseväge korralduse annab. Näiteks liitlaste vastuvõtmisel võib Kaitseväge anda korralduse Transpordiametile, et amet korraldaks oma pädevuse kohaselt näiteks laevaliikluse ajutiselt ümber. Kuna laevaliikluse korraldamine kuulub Transpordiameti tegevusvaldkonna alla, siis ei ole tegemist uue ülesandega, küll aga avaldub mõju selles osas, et tegemist on ette planeerimata ümberkorraldusega. Sama näite korral avaldub mõju näiteks kohaliku omavalitsuse üksusele, kui on vaja linnaliiklus, ühistransport või maakonnaliiklus ümber korraldada.

6.2. Kaitseväge õigus kalduda kõrvale seaduses sätestatud normidest

Sihtrühm: Kaitseväge

Mõju sagedus avaldub sõjaseisukorra ajal ega ole prognoositav.

Mõju avaldub ennekõike riigi julgeolekule. Seaduses sätestatud õigusnormidest kõrvalekaldumine on pigem erandlik ja üldjuhul tuleb kehtivaid õigusnorme järgida ka avaliku võimu teostamisel (seaduslikkuse põhimõte). Seaduslikkuse põhimõtte on riigiõiguse põhimõttena põhiseaduse §-de 3 ja 13 kohaselt avalikule võimule siduv ning seadused kaitsevad igapäevaste muu hulgas riigivõimu omavoli eest. Ükski põhiseaduse põhimõtte ega -õigus ei ole piiratu, vaid seda tuleb vajaduse korral piirata muu põhiseadusliku õigushüve tagamiseks. Nii on ka riigikaitseks ehk riigi iseseisvuse ja sõltumatuse säilitamiseks võimalik ja vajalik piirata teatud juhtudel seaduslikkuse ja seadusliku aluse põhimõtet. Riigi sõjalise kaitse valdkonnas on olukordi, kus seaduses sätestatud õigusnorme täites ei ole võimalik riigi iseseisvust ja sõltumatust kaitsta. Need on eelkõige olukorrad, mis ei ole ettenähtavad vastase tegevuse tõttu, tehnika arengu või uute taktikate tõttu või muudel uutel või kiiresti muutuvatel asjaoludel. Riigi iseseisvuse ja sõltumatuse säilimine on ülekaalukas avalik hüve, mille kaitseks tuleb kasutusele võtta seaduses sätestamata meede või kohaldada õigusnormis reguleeritud erineval moel ning erinevas ulatuses. Nii nagu ei ole ilmselgelt võimalik sõjaajal ette näha kõiki piiravaid meetmeid ammendava loeteluna, ei ole võimalik ette näha ka kõikides eriseadustes rahuaja normidest erinevat regulatsiooni sätte täpsusega, mistõttu sätestatakse seadusest kõrvalekaldumise volitus.

Negatiivse mõju esinemise risk kaasneb siis, kui puuduvad tõhusad kontrollimeetmed õigusaktidest kõrvalekaldumiste suhtes. Samas aitab seda riski minimeerida kohustus teavitada kõrvalekaldumisest, millega põhjendatakse kõrvalekaldumise vajalikkust. Vabariigi Valitsusel on õigus anda korraldus kõrvalekaldumine viivitamatult lõpetada. Seega tagatakse vajalik kontrollimehhanism ja sekkumisvõimalus kõrvalekaldumise lõpetamiseks, et kohustada Kaitseväge järgima õigusakte seaduses või seaduse alusel sätestatud korras.

6.3. Rahvusvahelise sõjalise koostöö raames pädevuste lisamine

Sihtrühm: Kaitseväge, välisriikide kaitsevæed, liitlasüksused

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhtlusele on ulatuslik. Muudatuse eesmärk on tagada tõhusam rahvusvaheline sõjaline koostöö.

Ühistes kaitse- ja julgeolekuprojektides osales Kaitsevägi 2021. aastal, kui aitas koostöös Leedu Vabariigi sisejulgeoleku ametkondade ja relvajõududega lahendada Leedu ja Valgevene piiril aset leidnud pagulaste massilisest ebaseaduslikust piiriületusest tingitud kriisi. 2021. aasta lõpus ja 2022. aasta esimesel poolel osales Kaitsevägi koostöös Poola Vabariigiga ühises kaitse- ja julgeolekuprojektis, mille raames tugevdati kiirendatud korras Poola piiritaristut Poola-Valgevene piiril. Selle tulemusel on paranenud riikidevaheline rahvusvaheline sõjaline koostöö, mille raames on saavutatud mõningane vilumus piiriüleste hübriidkonfliktide ennetamiseks ja lahendamiseks.

Riigi julgeoleku ja sõjalise kaitsmise tõhusust aitab parandada ka Põhja-Atlandi lepingu artiklite 4 ja 5 rakendamise korra, Euroopa Liidu lepingu artikli 42 lõike 7 ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 222 rakendamise korra täpsustamine. Asjaomase korra kehtestamise õigus antakse eelnõukohase seaduse jõustumisel Vabariigi Valitsusele. Kehtivas RiKSis puudub eraldi norm, mis annaks Vabariigi Valitsusele selge pädevuse juhtida riigisisest otsustusprotsessi ning reguleeriks Eesti osalust ja rolli Põhja-Atlandi Nõukogu otsustusprotsessis.

Negatiivse mõju esinemise risk puudub, sest muudatused loovad õiguselgust kiiretes ja eksistentsiaalsetes olukordades kaalukate ja eluliselt oluliste otsuste ning tegevuste käivitamiseks ja elluviimiseks.

6.4. Riigikaitse töökoostusega ameti- ja töökoha regulatsiooni ümberkorraldamine

Hädaolukorra seaduse jõustumisega lisandus hulgaliselt elutähtsa teenuse valdkondi ja seega ka elutähtsa teenuse osutajaid. Seetõttu kasvab nende isikute osakaal, kes jääksid lisaõppekogunemisest ja mobilisatsioonist kõrvale.

Praegu maandab seda riski Kaitseministeeriumi õigus kooskõlastada riigikaitse ametikohtade määramist ja elutähtsa teenuse osutajate riskianalüüse. Eelnõus luuakse selle asemel isikutepõhine kooskõlastussüsteem vaid nende isikute puhul, kes on samal ajal nimetatud ka sõjaaja ametikohale. KRA saab nende isikute puhul, kes on vältimatult vajalikud sõjaaja ametikoha ülesannete täitmisel, määrata tähtajalise riigikaitse töökoostuse rakendamise piirangu perioodiks, mil isik on lisaõppekogunemisel või õppekogunemisel, või kui isik kutsutakse mobilisatsioonikäsu korras tegevteenistusse. Ajal, mil isik on Kaitseväe käsutuses, mõjutab see riigikaitse töökoostuse rakendamist. See tähendab, et sel ajal on keelatud nende isikute suhtes töökoostuse rakendamine. Seetõttu nähakse muudatusega ette võimalus teha Kaitseväe, KRA ja tööandjaga koostööd, et selgitada välja, kas isik on olulisem sõjaaja ülesannete täitmisel või riigikaitse töökoostuse täitmisel. See sõltub funktsioonist ja sellest, kas riigikaitse töökoostuse täitmine eeldab mingit erioskust või kvalifikatsiooni või on võimalik sellele funktsioonile leida alternatiiv või töötajale leida lihtsalt asendaja.

Sihtrühm: Kaitsevägi, püsiva riigikaitseülesandega asutused ja elutähtsa teenuse osutajad ning sõjaaja ametikohale määratud riigikaitse töökoostusega isikud.

Mõju avaldub olulisel määral laiapindsele riigikaitsele. Kokkuvõttes on mõju on positiivne, sest võimaldab tagada, et kaitseväekohustuslasel ei tekiks kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ja sõjaseisukorra ajal kohustust täita samal ajal nii sõjaaja ametikoha kui ka riigikaitse töökohustusega ameti- või töökoha ülesandeid, ning kehtestatakse selleks vajalik menetlusprotsess. Selle tulemusel paraneb Kaitseväe, tööandja ja isikute enda teadlikkus, kus ja millise kriisi ajal isik milliseid ülesandeid täidab. Uus regulatsioon võimaldab otstarbekamalt planeerida inimressursse erinevate riigikaitseülesannete täitmiseks, sealhulgas paremini tagada Kaitseväe sõjaaja üksuste valmidus ja võitlusvõime.

Samuti on muudatusel positiivne mõju riigi piiratud ressursside tulemuslikule kasutamisele laiapindse riigikaitse tagamisel. Sõjaaja struktuuri määramise hetkeks on Eesti riik reservväelaste väljaõpetamiseks kulutanud märkimisväärse ressursi, mis läheks nende isikute nii-öelda broneerimisel riigikaitse töökohustuse täitmiseks suuresti raisku. Keskmise ajateenija väljaõpetamise kulu (2024. aastal) on 26 087 eurot. Samas ei ole isiku asumisel riigikaitselele töökohale tööandja veel hakanud investeerima isiku kriisivalmiduse saavutamiseks ja saab arvestada sellega, et isik asub mobilisatsioonis täitma Kaitseväe sõjaaja ülesandeid, ning suunata vastavalt oma kriisivalmiduse kulutusi.

Mõju sõjalisele kaitsele on märkimisväärselt positiivne, sest suurendab Kaitseväe sõjaaja struktuuri terviklikkust sõjalise ohu korral.

Eesti iseseisev kaitsevõime toetub olulisel määral reservväelastele ja sellest kõige kriitilisemana Kaitseväe sõjaaja struktuurile. Eesti reservväe kõige paremini ette valmistatud ja kiireimas valmiduses isikud on koondatud Kaitseväe sõjaaja struktuuri, kust nad uute üksuste väljaõpetamise aja jooksul (keskmiselt 3–6 aastat) välja arvatakse. Peale kõige värskema väljaõppega isikute koondamise seisneb sõjaaja struktuuri tähtsus selle toimimises kokkuharjutanud üksustena. Sõjaaja struktuuri määratakse isikud oma üksuste (jagu, kompanii, pataljon, brigaad jne) kaupa, mis on Eesti kaitse koostööd harjutanud ajateenistuses ja/või suurõppustel (nt Kevadtorm). Just need üksused kutsutakse esimesena teenistusse, kui tekib vajadus Eestit sõjaliselt kaitsta. Osana kokkuharjutanud üksusest on sõjaaja struktuuri määratud isikutel märkimisväärselt suurem mõju Eesti kaitsevõimele kui samaväärselt võimekatel isikutel üksikvõitlejana. Seega on Kaitseväe sõjaaja struktuuri terviklikkusel oluline positiivne mõju Eesti sõjalisele kaitsevõimele.

Suur probleem on see, et praeguse õiguse järgi ei saa Kaitseväge arvestada oma sõjaaja koosseisu terviklikkusega, eelkõige riigikaitse töökohustuse tõttu. Riigikaitselele töökohale määratud reservväelast ei saa kehtiva õiguse järgi kutsuda Kaitseväe kiirvalmidust kontrollivale lisaõppekogunemisele ega mobiliseerida sõjalise ohu korral tegevteenistusse. Riigikaitselele töökohal töötavatest isikutest moodustavad kaitseväekohustuslased umbes 37%. Riigikaitselele töökohaga isikute osakaal Kaitseväe sõjaaja koosseisus muutub pidevalt, kuna isikuid arvatakse sõjaaja koosseisust välja nii tavapärase roteerumise kui ka konflikti tõttu riigikaitselele töökohustusega. Üldvõrdlusena on Eesti üldine tööjõud (20–64 a) 2024. aasta septembri seisuga umbes 688 100, kaitseväekohustuslasi umbes 289 000, riigikaitselele töökohale määratud umbes 40 000 ja Kaitseväe sõjaaja koosseisus umbes 43 700 inimest. Seega moodustavad riigikaitselele töökohal isikud ligikaudu 14% kaitseväekohustuslastest, aga Kaitseväe sõjaaja koosseis moodustab vaid 6% üldisest tööjõust. Kuna riigikaitsele

töökohustusega inimeste arv moodustab arvestatava osa kaitseväekohustuslastest, kujutab kehtiva õiguse alusel riigikaitseline töökohustus riski sõjalisele kaitsevõimele.

Seda sõjalise kaitse probleemi raskendab kaks asjaolu: praegune teadmatus riski ulatusest ja riigikaitseliste töökohtade arvu eeldatav kasv lähitulevikus.

Esiteks on riigikaitseliste ametikohtade riski suurus sõjalisele kaitsevõimele teadmata. Kehtiva õiguse järgi kooskõlastab KRA riigikaitseliste töökohtade hulga, mitte nendele töökohtadele isikute määramist. Konkreetne isik selgub alles tema töökohale määramisel ja kande tegemisel töötamise registrisse. Näiteks elutähtsate teenuste osutajate puhul on praegu lubatud umbes 18 000 ametikohta, millest on määratud ja isikutega seostatud vaid ligikaudu 2000. Seega on elutähtsa teenuse osutajatel praegu võimalus määrata umbes 16 000 riigikaitselist töökohta kiiresti ja ilma lisakooskõlastuseta, nii et selle mõju Eesti sõjalisele kaitsevõimele selgub alles pärast isikute määramist. Kuna riigikaitseliste ametikohtade määramisel isikutest umbes 37% on kaitseväekohustuslased, võib eeldada, et nendest 16 000st on kaitseväekohustuslasi üle 6000. Samas on teadmata, kui paljud neist isikutest on Eesti sõjalisele kaitsele kriitiliselt olulisena sõjaaja ametikohtal.

Teiseks võib lähiaastatel eeldada riigikaitseliste ametikohtade surve kasvu sõjalisele kaitsevõimele. CER direktiivi rakendamiseks tehtud HOSi muudatuse tulemusel kasvab elutähtsa teenuse osutajate hulk Eestis 3,88 korda. Samaväärne riigikaitseliste ametikohtade arv kasvaks umbes 38 000-lt (mis hõlmab ka riigiasutusi) ligikaudu 90 000-le, st üle 2,3 korra. Kõikidele nendele ametikohtadele isikute määramine (mh eelviidatud praegu isikustamata elutähtsa teenuse osutajate töökohtadele) tähendaks riigikaitseliste ametikohtade arvu kasvu praegusest umbes 8000-lt 33 000-le, st üle 4 korra. Kaitseministeeriumi analüüsis, milles arvestati lisanõudlust riigikaitseliste ametikohtade järele seoses tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõuks ettevalmistatud analüüsiga ja elutähtsate teenuste sõltuvust allhankijatest, hinnati maksimaalseks riigikaitseliste ametikohtade arvaks lähiaastatel ligikaudu 144 000, st kasvu üle 100 000 isiku võrra. See tähendaks riigikaitseliste ametikohtade arvu suurenemist praegusest umbes 54 000-ni, st ligikaudu 7 korda.

Kokkuvõtteks on õigusmuudatused tingitud olukorrast, kus Kaitseväge ei saa arvestada Eesti sõjaliseks kaitseks kõige olulisemate reservväelastega, Eesti riik ei oma teadmist probleemi ulatusest ning võib eeldada, et probleem süveneb riigikaitseliste ametikohtade kasvu tõttu lähiaastatel. Õigusmuudatuste tulemusena suurendatakse Kaitseväge sõjaaja üksuste terviklikkust, tasakaalustades seda riigikaitseliste ametikohtade vajadusega (mõju selgitatud allpool).

Mõju riigikaitseliste ametikohtade tööandjate kriisivalmidusele on negatiivse ja positiivse mõju kaalumise tulemusel kokkuvõttes positiivne.

Mõju avaldub ka riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning elutähtsa teenuse osutajatele.

Negatiivse mõjuna väheneb tööandjate võimalus arvestada konkreetsete isikutega riigikaitseliste ametikohtade täitmiseks. Eelnõu tulemusel ei saa tööandja arvestada KRA piiranguga määratud isikutega mobilisatsiooni või sõjaseisukorra ajal KRA seatud ajaperioodi jooksul. Sellega kaasneb tööandjale vajadus leida riigikaitseliste ametikohtadele määratud töötajale

lisaõppekogunemise ja mobilisatsiooni ajaks asendus. Seetõttu tekib tööandjale mõningane täiendav töökoormus asenduse planeerimiseks. Samas ei saa tööandja ka praegu sellise töötajaga täielikult arvestada, kuna töötaja ei pruugi saada oma töökohustust täita mõne muu ettenägematu asjaolu tõttu (haigus, lähedase hoolduskohustus vms). Lisaks ei taga riigikaitseline töökohustus töötaja kohalolekut pikema kriisi ajaks, kuna riigikaitseline töökohustus lükkab vaid isiku töölt lahkumise eelteavituse pikkust 30 päevalt 60 päevale.

Kuna eelnõujärgne muudatus vähendab siiski veelgi tööandja kindlust, et töötaja on olemas, nähakse selle negatiivse mõju maandamiseks ette järgnevad lahendused:

- 1) Dekonfliktimisprotsess – eelnõu järgi saab töökohale vältimatult vajalikud üksikisikud vabastada ja Kaitseväe sõjalises struktuuris leitakse asendus. Näiteks eelhoiatuse andmise võime tagamisega seotud ametikohta täitev isik või erialase väljaõppega ekspert väga spetsialiseeritud erialal (nt erivaldkonna insener) elutähtsa teenuse juures või kriisivalmiduse eest vastutav ametnik püsiva kriisiülesandega asutuse juures on oma töökohal tõenäoliselt laiapindsele riigikaitsele olulisemad kui oma sõjaaja ametikohal. Selliste isikute puhul tühistab KRA tööandja ja Kaitseväe kokkuleppel tema tähtajalise piirangu ning isik täidab riigikaitselist töökohustust ka mobilisatsiooni ajal.
- 2) KRA piirang seatakse tähtajaliselt (keskmiselt 3–6 aastat), arvestades Kaitseväe sõjaaja struktuuri roteeruvat vajadust inimeste järele. See annab tööandjale selguse, mis ajaks ta töötajale asendust vajab.

Positiivse mõjuna suureneb aga tööandjate iseseisvus riigikaitseliste töökohtade määramisel, sest nad ei pea riigikaitseliste töökohtade määramist (või nende eelduseks olevaid riskianalüüse) Kaitseministeeriumi valitsemisalaga enam kooskõlastama. Praegu on Kaitseministeeriumi valitsemisalal sisuline vetoõigus laiapindse riigikaitse elluviimiseks vajaliku täiendava inimressursi määramisele. Kaitseministeerium kontrollib asutustele täiendavate riigikaitseliste ametikohtade määramist määrusandluse kaudu ning KRA kooskõlastab elutähtsa teenuse osutajate riskianalüüsid, mis on aluseks elutähtsa teenuse juures riigikaitseliste töökohtade määramisele. Seega võib KRA praegu näiteks jätta kooskõlastamata elutähtsa teenuse osutajale riigikaitseliste töökoha määramise, kuhu hiljem võiks määrata naissoost kaitsevækohustuseta isiku. Selle kooskõlastamisõiguse eesmärk on tagada, et riigikaitseliste töökohtade arv ei häiriks liigselt sõjalist kaitsevõimet. Samas annab see Kaitseministeeriumi valitsemisalale ebaproportsionaalse sekkumisõiguse Eesti kriisivalmidusse. Viimaste aastate praktika analüüside tulemusel ei peeta seda enam põhjendatuks, järeldades, et Kaitseministeeriumi valitsemisala huvi saab mõistlikult piirduda vaid sõjaliseks kaitseks vajalike inimestega. Kuna eelnõu järgi Kaitseministeeriumi valitsemisala sellisest kooskõlastamisest loobub, suureneb tööandjate sõltumatus Kaitseministeeriumi valitsemisalast oma kriisivalmiduse tagamisel.

Samas võib kehtiva õiguse järgi eeldada, et Kaitseministeeriumi valitsemisalal on vajadus võtta töökohtade kooskõlastamisel riskitundlikum hoiak. Töökohtade arvu suurenedes kasvab iga täiendava töökoha risk sõjalisele kaitsevõimele, arvestades muu hulgas eespool mainitud teadmatust riski ulatusest kooskõlastuse andmise hetkel. See tingib konservatiivsema hoiaku kooskõlastustel ning seeläbi väiksema hulga riigikaitselisti töökohti laiapindse riigikaitse tagamiseks. See aga kahjustaks riigiasutuste, kohaliku omavalitsuse üksuste ja elutähtsa teenuse

osutajate võimalusi täita oma riigikaitse ülesandeid. Eelnõu järgi ei kooskõlasta Kaitseministeeriumi valitsemisala enam töökohti, mis selle riski tööandjatele kaotab.

Kokkuvõtteks hinnatakse, et tööandjate vaatenurgast kaalub suurenenud iseseisvus riigikaitse töökohtade määramisel üle eelnõujärgse isikupõhise piiranguga seotud ümberkorralduse negatiivse mõju, arvestades muu hulgas negatiivse mõju maandamiseks väljatöötatud lahendusi (dekonfliktimismehhanism, piirangu tähtsajalisus).

Mõju reservis olevatele isikutele on vähene, arvestades eelnõu lahendusi maandamiseks nende õigusele valida töökoht.

Eelnõu isikupõhise piiranguga kaasneb mõningane risk reservis oleva isiku võimalusele valida töökoht. Kui tööandja peab töötajaga sõja ajal arvestamist oluliseks teguriks värbamisel, võib see ilma asjakohase lahenduseta suunata tööandjat isiku värbamisest loobuma või lõpetama temaga töösuhe põhjusel, et isikuga ei saa sõjaajal riigikaitselisel töökohal arvestada. Seda riski hinnatakse alltoodud põhjustel väikseks.

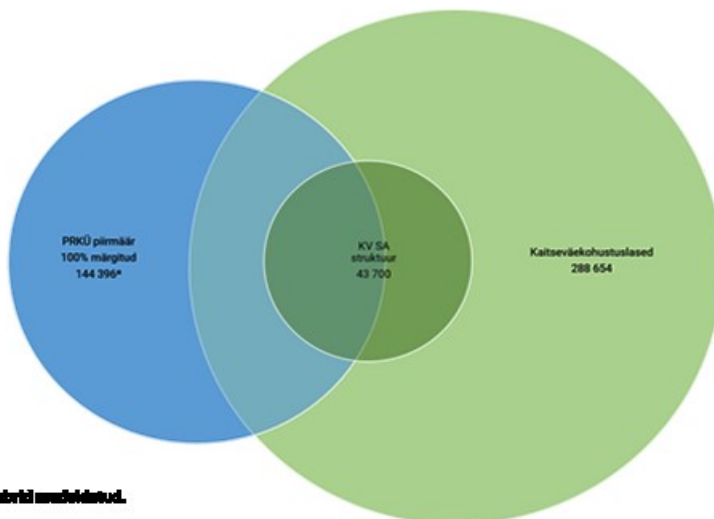
Esiteks lähtuvad paljud tööandjad ka riigikaitselele töökohale isikut värvates eelkõige rahuaja vajadustest (isiku teadmised, kogemused, sobivus töökollektiivi), arvestades, et paljude asutuste ja tööandjate jaoks on nii-öelda igapäevatöö kriisivalmidusega võrreldes prioriteetne. Seega kaalub kandidaadi sobivus igapäevatööle üle tööandja vajaduse leida talle sõjaajaks asendus.

Teiseks võimaldab ülalviidatud dekonfliktimismehhanism isikuga arvestada ka sellisel töökohal, kus tööandja peab kriisivalmidust esmatähtsaks juba värbamise ajal (nt kriisivalmiduse eest vastutav töötaja või ametnik). Sellisel juhul on võimalik isik KRA vahendatud Kaitseväge ja tööandja kokkuleppel ajalisest piirangust vabastada.

Viimaks täiendatakse eelnõuga TLSi ja ATSi sätetega, mis ei võimalda töö- või teenistussuhet lõpetada põhjendusega, et KRA on seadnud isiku riigikaitselele töökohustuse täitmisele tähtsajalise piirangu. See kaitseb täiendavalt töötajat riski eest, et tema sõjaaja ametikoht vähendab tema võimalusi töökoha valikul.

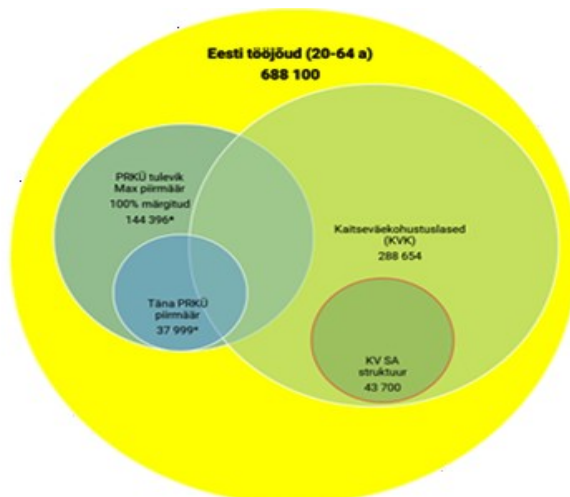
Avalduv mõju skemaatiliselt

Probleem: riigikaitselele töökohustusega ameti- ja töökohtade kasv

*Määriga tähistatud numbrid on muudetud.

Lahendus: Kaitseväge sõjaaja koosseis sõjaks valmis, riigikaitsetel töökohtadel piisav puhver

*Määriga tähistatud numbrid on muudetud.

6.5. Liitlasüksuste vastuvõtmise ja vägede liigutamisega seotud muudatused

Sihtrühm: Kaitseväge, liitlasüksused, täidesaatva riigivõimu asutused, välisriigid
Mõju avaldumise sagedus on minimaalne.

Mõju avaldub ennekõike riigi julgeolekule ja välissuhtlusele. SadSi ja RdtSi muutmisega kaasneb positiivne mõju riigi julgeolekule ning välissuhtlusele, sest tagatakse operatiivne ja professionaalne liitlasüksuste vastuvõtmine ning varustuse logistika. Sellega seatakse Vabariigi Valitsuse otsusel vajalikud ajutised piirangud sadamateenuste osutamisele ja avalikul raudteel raudteeteenuse osutamisele. Need piirangud on väga lühiajalised, kuid selle eest riigi julgeoleku seisukohalt ülitähtsad.

RKIKi korraldatavad hanked rahvusvahelise sõjalise koostöö raames abi andmiseks on olulise positiivse kaaluga nii riigi julgeolekule kui ka välissuhtlusele.

Mõju majandusele ja negatiivse mõju esinemise risk on minimaalne, sest Vabariigi Valitsuse seatud piirang on nii lühiajaline, et see ei pruugi kaasa tuua ulatuslikku majanduslikku kahju.

Vabariigi Valitsus hüvitab saamata jäänud tulu, v.a juhul, kui kohalduvad RiKSis sätestatud vastutuse sätted lahingutegevuse tagajärgede osas.

7. Seaduse rakendamise seotud eeldatavad kulud ja tulud

Seadus loob õigusliku aluse abi andmiseks ning kaitse- ja julgeolekuprojektides riigihangete korraldamiseks. Õigusliku aluse loomisega ei kaasne lisakulu riigieelarvesse, küll aga võib selle rakendamine kaasa tuua kulu. Kulu suurus sõltub sõjalise abi andmise mahust ning korraldatava hanke vajadusest ja mahust, mis ei ole eelnõu koostamise ajal eelnõu koostajatele teada. Sõjalise abi andmine oleneb poliitilisest tahtest ja olemasolevatest võimalustest, mille korral võib Vabariigi Valitsus otsustada lisaraha eraldamise riigieelarvest. Asjakohaste rahvusvaheliste kokkulepete olemasolul korraldab RKIK riigihankeid ka Euroopa rahurahastust või muudest välisvahenditest, mille korral Eesti riigile kulu ei kaasne.

Seni on Eesti andnud Ukrainale sõjalist abi kokku ligikaudu 516 miljoni euro eest ehk enam kui 1,4% SKPst². Kui suureks kujuneb abi tulevikus, on raske ennustada.

Kui Vabariigi Valitsus piirab riigi sõjaliseks kaitseks ettevalmistamise eesmärgil sadama- ja raudteeteenuseid, kaasneb kulu seoses teenuse piiramisega ja saamata jäänud tulu hüvitamisega. Saamata jäänud tulu ei hüvitata, kui kahju tekib lahingutegevuse käigus, mida ei loeta õigusvastaselt tekitatud kahjuks. Piirangut kohaldatakse vaid väga ekstreemsetel juhtudel ning väga lühikest aega, mistõttu ei ole kulu suurus eelnõu koostajatele eelnõu koostamise ajal teada.

8. Rakendusaktid

Eelnõu rakendamiseks on vaja muuta järgmisi Vabariigi Valitsuse määruseid:

1. Vabariigi Valitsuse 23. septembri 2016. a määrus nr 103 „Asutustes täiendavate riigikaitse töökoostusega ameti- ja töökohtade määramise tingimused, riigikaitse töökoostusega ameti- ja töökohtade loetelu ning nende üle arvestuse pidamise kord“;

2. Vabariigi Valitsuse 9. augusti 2018. a määrus nr 73 „Elutähtsa teenuse osutaja juures täiendavate riigikaitse töökoostusega töökohtade määramise tingimused ja arvestuse pidamise kord“.

Eeltoodud kaks määrust liidetakse kokku ning kehtestatakse uus määruse terviktekst.

9. Seaduse jõustumine

Eelnõukohane seadus jõustub 2025. aasta 1. aprillil.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

---

² Eesti abi Ukrainale. Välisministeerium. – <https://vm.ee/eesti-abi-ukrainale>.

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud 17.01.2025

Juurdepääsupiirang kehtib kuni EISi saatmiseni

Alus: AvTS § 35 lg 2 p 1

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu ministeeriumidele ja Riigikantseleile ning arvamuse avaldamiseks Kaitseväele, Kaitseressursside Ametile, Riigi Kaitseinvesteeringute Keskusele ja Välisluureametile.